

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

СТО ДНІВ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ:
УСПІХИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Київ – 2008

УДК 330.341.1 (477)
ББК 65.9 (4УКР)
С 12

*При повному або частковому відтворенні матеріалів даної публікації
посилання на видання обов'язкове*

Автори:

*Жаліло Я. А., к. е. н., с.н.с. (керівник авторського колективу,
розділи 1-4),
Белінська Я. В., к. е. н., доц. (рр. 1, 2, б, 4, б),
Земляний М. Г., к.т.н., (рр. 2, в, 4, а),
Коломієць О. О., (р. 2, а),
Лавриненко С. І., к. т. н., (рр. 1, 2, а),
Оліщук Г. О. (р. 2, г),
Опімах Р. Є., (р. 2, в),
Пищуліна О. М., к. соц. н., (рр. 1, 2, а),
Поворозник В. О., к. е. н. (р. 1),
Покришка Д. С. (рр. 2, г, 3)*

Відповідальний редактор *к. е. н., с.н.с. Я. А. Жаліло*

За загальною редакцією:

д.держ. упр., проф. Воротіна В. Є.

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua>

С 12 **Сто днів українського уряду: успіхи, проблеми, перспективи / Я. А. Жаліло
[та ін.] ; за заг. ред. В. Є. Воротіна. - К. : НІСД, 2008. - 92 с.**

ISBN 966-554-089-0

У представленому дослідженні авторами здійснено стислий аналіз особливостей соціально-економічних процесів, які відбувалися в Україні у січні-березні 2008 року, стратегічних декларацій та практичних дій уряду в цей період, впливу цих дій на соціально-економічну ситуацію та очікування суб'єктів ринку. Висловлено власні рекомендації щодо пріоритетних напрямів і завдань, навколо яких має бути зосереджено діяльність уряду у 2008 році. Спираючись на проведене дослідження, автори висувають комплекс рекомендацій щодо пріоритетів соціально-економічної політики держави на найближчу та середньострокову перспективи.

У додатку наведено матеріали засідання «круглого столу» «Сто днів українського уряду: успіхи, проблеми, перспективи», який відбувся 25 березня 2008 року у Національному інституті стратегічних досліджень.

ББК 65.9 (4УКР)

ISBN 966-554-089-0

© Національний інститут
стратегічних досліджень, 2008

Вступ

Економіка України початку 2008 року демонструє досить суперечливі тенденції. З одного боку, зберігаються відносно високі темпи економічного зростання, продовжується випереджаюче збільшення номінальних та реальних доходів населення, фіксуються значні успіхи у фіскальній сфері. З іншого боку, утримання високих темпів інфляції засвідчує наявність в економіці значних суперечностей, які можуть стати на заваді подальшому стійкому розвитку національної економіки та суспільства. Серйозні виклики в економічній сфері випробовують здатність уряду до подолання кризових явищ та забезпечення стійкої економічної та соціальної динаміки.

Незважаючи на те, що економічна та соціальна ситуація в Україні початку 2008 року значною мірою обумовлена об'єктивними довготривалими тенденціями розвитку національної та світової економіки, а також результатами економічної політики, яка здійснювалась у попередні періоди, все ж існують підстави для попередніх оцінок ефективності уряду, очолюваного Ю. Тимошенко, у перші сто днів його діяльності.

Схваливши Програму діяльності Кабінету Міністрів «Український прорив: для людей, а не політиків», уряд декларував свої стратегічні орієнтири, цілі та завдання щодо їхнього досягнення. А відтак, надав експертам можливість оцінити й ступінь спрямованості своїх практичних кроків на реалізацію положень цієї програми. Спроможність оптимально поєднувати стратегічні орієнтири і тактичні завдання має стати ключем до успіху уряду і країни в цілому.

У представленому дослідженні авторами здійснено стислий аналіз особливостей соціально-економічних процесів, які відбувалися в Україні у січні-березні 2008 року, стратегічних декларацій та практичних дій уряду в цей період, впливу цих дій на соціально-економічну ситуацію та очікування суб'єктів ринку. Висловлено власні рекомендації щодо пріоритетних напрямів і завдань, навколо яких має бути зосереджено діяльність уряду у 2008 році.

1. Економіка України на початку 2008 року: успіхи та проблеми

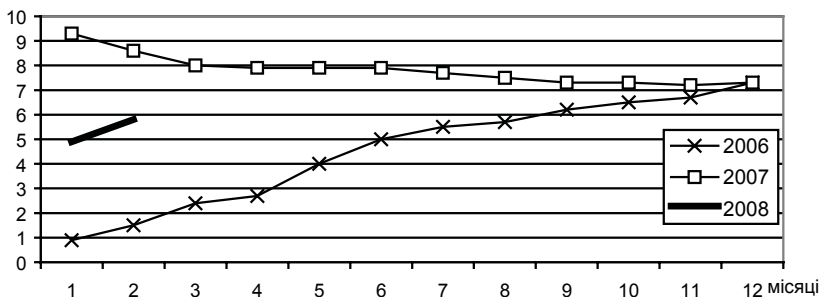
Макроекономічні підсумки січня-лютого 2008 року засвідчили продовження стійких тенденцій економічного зростання, притаманних, з певними коливаннями, українській економіці з 2000 року. За січень-лютий 2008 р. порівняно з відповідним періодом попереднього року реальний ВВП зріс на 5,8 %. Певне сповільнення темпів порівняно з аналогічним періодом минулого року (у січні-лютому 2007 р. приріст ВВП склав 8,6 %) поки що не може бути підставою для висновків про втрату економікою належної динаміки, через значний ефект високої бази для порівняння, яка, у свою чергу, була обумовлена низькими темпами зростання у на початку 2006 р. (рис. 1).

Водночас відбулася зміна відносних темпів зростання в структурі ВВП. Так, якщо у січні-лютому 2007 р. «локомотивами» зростання були переробна промисловість, будівництво та торгівля (15,5 %, 18,7 % та 14,0 % відповідно), в аналогічному періоді поточного року у будівництві відбулося скорочення обсягів валової доданої вартості на 4,4 %. Найбільше зростання спостерігалось у торгівлі – на 14,3 %, переробній промисловості – на 9,8 %, діяльності транспорту і зв'язку – на 8,3 %, виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – на 5,5 %. Як негативні слід відзначити тенденції спаду обсягів будівельних робіт, що може бути ознакою сповільнення інвестиційної активності; а також сповільнення динаміки в переробній промисловості (відбулося зближення показників приросту добувної та переробної промисловості: 5,0 та 9,8 % проти 5,5 та 15,5 за січень-лютий 2007 р. відповідно). Загалом структура приросту ВВП може свідчити про посилення інерційного характеру економічної динаміки у січні-лютому 2008 року.

Становище в промисловому секторі є дещо більш оптимістичним. Обсяги виробленої промислової продукції у січні-лютому 2008 р. порівняно з аналогічним періодом 2007 р. зросли на 8,8 % (торік – на 13,9 %), в т. ч. на підприємствах з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – на 9,4 % (торік було відзначено скорочення на 4,5 %), у переробній промисловості – на 9,2 % (торік – на 16,5 %), у добувній – на 4,7 % (торік – на 5,8 %).

Відзначено сповільнення динаміки одного з традиційних «локомотивів» зростання – металургії (виробництво в галузі зросло за січень-лютий лише на 1,3 %, що пояснюється експертами проблемами із забезпеченням на початку року металургійних підприємств

**Рис. 1. Темпи приросту ВВП України у 2006-2008 рр.
(кумулятивно, % до аналогічного періоду попереднього року)**

залізорудною сировиною, а також зупинкою заводських агрегатів на профілактику та ремонт; це обумовило спад в галузі у січні, проте в лютому зростання відновилося). Відповідно, відбулось зростання частки машинобудування в структурі промислової продукції: виробництво в галузі збільшилось на 34,9 %, причому на тлі високої бази порівняння (28,1 % за січень-лютий 2007 р.), та забезпечило 45 % загального темпу приросту промисловості. Збільшення обсягів машинобудування обумовлюється, в першу чергу, нарощуванням обсягів у виробництві транспортних засобів та устаткування (на 45,8 %), електричного, електронного та оптичного устаткування (на 25,7 %), машин та устаткування (на 24,4 %). Така композиція свідчить про комплексний вплив споживчого, інвестиційного та зовнішнього попиту на продукцію галузі.

Другим за значимістю рушієм зростання в переробній промисловості стала харчова галузь, виробництво в якій збільшилося за 2 місяці року на 12,3 %, що забезпечило 17 % сумарного приросту промисловості. Різке прискорення динаміки відбулось на підприємствах легкої промисловості (6,4 % за два місяці року), утім, визначальним чином на це зростання вплинуло збільшення виробництва на підприємствах з виробництва шкіри та виробів зі шкіри на 28,5 %, що дає підстави припустити визначальний вплив експортного чинника в такому зростанні. Натомість не можна не відзначити тривожну тенденцію поновлення спаду в нафтопереробній галузі, яка минулого року демонструвала певне відновлення після кризи 2005-2006 рр. За січень-лютий виробництво в цій галузі зменшилося порівняно з аналогічним минулорічним періодом на 17,8 %.

Безперечно, динаміка макроекономічних показників січня-лютого 2008 р. немає підстав бути віднесеною до показників ефективності роботи уряду. Насамперед це стосується темпів економічного

зростання, які сформовані довготривалими тенденціями та структурними особливостями національної економіки.

Значно більшою мірою про ефективність дій фінансового блоку уряду свідчить становище в бюджетній сфері. Забезпечивши доопрацювання та прийняття Верховною Радою до завершення 2007 року Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...», уряд довів свою готовність до рішучих дій у фінанській сфері.

Січень-лютий 2008 р. продемонстрували вельми високу фінансову ефективність роботи уряду. При цьому в січні проводилася досить стримана політика витрат (що, втім, значною мірою пояснюється незавершеністю процедури оформлення надання коштів основним розпорядникам), що привело до формування профіциту державного бюджету на рівні 1,9 млрд грн, а зведеного – 4 млрд грн (6,9 % ВВП); доходи державного бюджету збільшилися порівняно з січнем 2007 р. на 48,1 %, а витрати – лише на 37,8 %. В лютому витратова політика суттєво активізувалась. Якщо доходи державного бюджету в лютому були на 17,3 % меншими за січневі, витрати зросли порівняно з січнем на 8,3 %. Відтак за даними, які надаються Міністерством фінансів України, державний бюджет України за січень-лютий 2008 року виконано з профіцитом загального фонду 150 млн грн. Доходи загального фонду склали близько 25,4 млрд грн, витрати – понад 25,2 млрд грн. План доходів за січень-лютий перевищено на 8 %, отримано 1,8 млрд грн понадпланових надходжень.

Порівняно з аналогічним періодом минулого року номінальні надходження зросли на 51,9 %, відтак, враховуючи дефлятор ВВП, реальний приріст доходів Держбюджету склав 21,5 %, більш ніж втричі перевищивши темп приросту реального ВВП. Отже, є підстави стверджувати про суттєве зростання рівня фінансового перерозподілу у січні-лютому 2008 року. Враховуючи, що переважну більшість витрат бюджету складають витрати, орієнтовані на забезпечення поточного споживання, **доречним є висновок про те, що збільшення рівня фінансового перерозподілу ВВП стало вагомим чинником збільшення інфляції в Україні.**

Варто також зазначити, що 45,6 % усіх надходжень до загального фонду Держбюджету за січень-лютий (11,6 млрд грн) було забезпечено Держмитслужбою, чия частка в наповненні бюджету зрівнялася з часткою ДПА. Цьому значною мірою сприяли вжиті урядом заходи щодо боротьби з контрабандою та порушеннями митних правил, зокрема – реорганізація митної системи (ліквідація більшості регіональних митниць, у зв'язку з чим поновлено принцип прямого підпорядкування), а також скасування вексельної форми сплати ПДВ.

Водночас настільки вагома фіскальна роль компаній-імпортерів (що є головними платниками податків через митницю, в той час як експортери є джерелом втрати бюджетних ресурсів через відшкодування ПДВ, якого, попри зростання простроченої заборгованості, все ж відшкодовано за 2 місяці 2008 року на 0,9 млрд грн більше, ніж доведено плановим показником і на 1,6 млрд грн більше, ніж відшкодовано за аналогічний період минулого року) створює небезпечну колізію, за якої для поточного наповнення держбюджету значно вигіднішим є посилення імпортозалежності економіки, аніж зростання власного, значною мірою експортоорієнтованого виробництва. В середньостроковому періоді така деформація моделі розвитку пов'язана з наростанням ризиків погіршення платіжного балансу та посилення фрагментарності економічного розвитку.

Активна економічна динаміка сприяла збереженню підстав для високих темпів приросту доходів населення. Хоча, за даними Держкомстату, у січні 2008 року доходи населення скоротилися на 29,1 % у порівнянні з груднем 2007 року, в т. ч. оплата праці зменшилась на 28,7 %, соціальна допомога та інші поточні капітальні трансферти - на 16,1 % - до 22 515 млн грн, така тенденція є традиційною для першого місяця року у зв'язку з високою базою порівняння грудня. Натомість нагромаджена минулорічна висока динаміка доходів дається взнаки. У порівнянні з січнем 2007 р. номінальні доходи населення були вищими на 47,2 %, реальні наявні – на 23,4 %, що удвічі більше, ніж рік тому. Номінальна середньомісячна заробітна плата штатних працівників зросла у порівнянні з січнем минулого року на 36,8 % і склала 1521 грн.

Характерним для 2008 року стало зростання в структурі доходів населення частки поточних трансфертів, що обумовлено насамперед виплатою компенсацій громадянам України втрат від знецінення грошових заощаджень. За даними, які наводяться Міністерством економіки України, станом на 4 березня 2008 р. на рахунок ВАТ «Ощадбанк» на виплату компенсації від знецінення заощаджень громадян було перераховано 3,2 млрд грн, з яких перераховано на рахунки вкладників 3 млрд грн, в тому числі на депозитні рахунки – 476,7 тис. грн.

Прискорення темпів підвищення доходів населення при сповільненні темпів економічного, зокрема – промислового зростання обумовило випереджаюче зростання споживчого попиту. Фізичний обсяг обороту роздрібною торгівлі у січні-лютому 2008 р. збільшився на 29,7 %. Таке зростання частково було компенсоване за рахунок збільшення частки виробництва споживчих товарів у структурі про-

мислового виробництва, а також викликало прискорення темпів зростання імпорту.

Так, приріст імпорту товарів у січні 2008 р. порівняно з січнем 2007 р. склав (за вирахуванням природного газу) 27,9 %, при цьому імпорт сільгосппродукції збільшився на 25,1 %, продукції харчової промисловості (без олійножирової) - на 30,2 %, наземних транспортних засобів – на 83,1 %

Випереджаючі темпи зростання доходів створили сприятливе підґрунтя для розкриття комплексу нагромаджених інфляційних чинників та посилення інфляційних процесів. Уряд не вдалося зупинити підвищення цін, що розпочалося у другій половині 2007 р. В січні-лютому 2008 р. продовжився розігрів інфляційних тенденцій – шостий місяць поспіль інфляція не опускається нижче 2 %, у січні-лютому 2008 р. вона становила 2,9 та 2,7 % відповідно. У лютому 2008 р. найбільше подорожчали продукти харчування – на 3,9 % (порівняно з лютим 2007 р. – на 33,5 %), послуги в сфері охорони здоров'я – на 2,5 % (16,4 %), на транспорті – на 2,3 % (19,1 %) (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка цін за основними розділами товарів та послуг у січні 2007-2008 років (у % до попереднього місяця)

Інфляційні процеси стали наслідком впливу складного комплексу чинників, серед яких найголовнішими слід, на нашу думку, вважати:

- скорочення внутрішнього виробництва сільськогосподарської продукції та зменшення її пропозиції на внутрішньому ринку за рахунок експорту (за 2007 р. експорт м'яса зріс в 3,1 разу, мо-

- лока та молочних продуктів, яєць, меду – в 1,8 разу, продукції борошномельно-круп'яної промисловості – в 2 рази, насіння і плодів олійних рослин – в 2,1 разу, в той час як, зокрема, натуральні показники виробництва м'яса (у живій вазі) збільшились лише на 8,4 %, молока – скоротились на 7,8 %;
- вплив світової агроінфляції: за даними Bank of America, в 2007 р. продовольча інфляція в країнах, що розвиваються, склала 11 % проти 4,6 % роком раніше; темпи зростання цін на товари продовольчої групи в усіх країнах СНД з січня по листопад 2007 року перевищили аналогічні показники попереднього року та склали: в Киргизії – 27,8 %; в Казахстані й Таджикистані – 23,2 %, Росії – 13,7 %, Білорусі – 12,8 %;
  - вплив вторинних ефектів енергетичної інфляції (підвищення ціни на природний газ, високий рівень цін на світовому ринку нафти: індекс цін сировинних товарів, що розраховується експертами журналу Economist, склав у 2007 р. більш ніж 26 %; індекс продовольчих цін – 50 %, а цін на нафту – 80 %);
  - активізація процесів конвергенції – через динамічне скорочення розриву у рівні ВВП на одну особу населення в Україні і ЄС відбувається відповідне зближення рівнів внутрішніх та світових цін, підсилене значною відкритістю економіки України та зростаючою конкуренцією між внутрішніми і зовнішніми споживачами сировинних продуктів та напівфабрикатів, в той час як, за спостереженнями експертів інвестиційного банку «Голдман Сакс», у 2007 р. ціни суттєво вросли в 80 % країн, по яких здійснюється відповідний моніторинг, а середньосвітова інфляція склала майже 5 %. У США в грудні 2007 р. інфляція в річному обчисленні досягла 4,1 % (торік – лише 2,5 %). В «зоні євро» у лютому 2008 р. інфляція склала 3,3 %, у річному вимірі що є найвищим показником за останні 10 років;
  - зростання вартості складових собівартості продукції українських товаровиробників, в тому числі – заробітної плати;
  - тривке випереджаюче зростання доходів населення та зменшення схильності населення України до заощаджень, що сформувало певний надлишок попиту на ринку (у січні 2008 р. рівень споживчих витрат склав 92 % від валового наявного доходу домогосподарств);
  - тривке зростання споживчого кредитування населення (за січень–лютий 2008 р. – на 8,6 %).
  - високі інфляційні очікування у суспільстві (за експертними оцінками, інфляційні очікування перенесли у поточний рік щонайменше 2 в.п. сумарного інфляційного показника);
  - сезонне подорожчання окремих груп товарів.

Відтак, попри загалом позитивну динаміку, яку продовжує демонструвати реальний сектор економіки, нагромадження суттєвих суперечностей та загроз подальшої дестабілізації ситуації, яке знаходить вияв у грошово-валютній сфері, засвідчує необхідність змін у моделі соціально-економічного розвитку країни та відповідної модифікації соціальної та економічної політики держави.

Нашу думку, одним з основних критеріїв оцінки ефективності урядової політики має бути оцінка послідовності та успішності реалізації стратегічних реформ. В умовах частоті зміни прем'єр-міністрів та їхніх команд стратегічні реформи в Україні, на жаль, відходять на задній план. Уряди змушені вирішувати поточні проблеми, причинами виникнення яких нерідко є результати діяльності попереднього уряду та накопичені проблеми, які, внаслідок відсутності стратегічних реформ, набувають системного характеру.

Поспішне вирішення наслідків тих чи інших проблем, яке досить часто має косметичний характер, не усуває самих причин негативних процесів та явищ. Більше того, пріоритетність в умовах перманентної передвиборчої боротьби соціальних лозунгів, привабливих для широких верств населення (як електорату) і спроба їх реалізувати бодай в мінімальному обсязі, значно утруднюють, або й унеможливають реалізацію довгострокових стратегічних реформ, які можуть мати неоднозначний вплив на рівень життя населення в короткостроковому періоді.

Між тим, без цілеспрямованих заходів державної політики у зазначеному напрямі збереження наявних темпів економічного зростання, навіть у середньостроковому періоді, не видається можливим. Адже у **2008-2009 рр. слід очікувати посилення комплексу ризиків щодо основних чинників економічного зростання:**

- уповільнення темпів розвитку світової економіки та суттєве зниження темпів зростання в країнах – основних торговельних партнерах України, що може негативно відбитися на темпах економічного зростання в Україні через сповільнення темпів зростання експорту;
- зниження ефективності впливу на економічне зростання з боку споживчого попиту через збільшення імпоротної складової, послаблення реальної купівельної спроможності гривні в умовах високої інфляції, зростаюче відволікання коштів населення з товарних ринків на ринки послуг;
- гальмуючий вплив на економічну динаміку з боку антиінфляційних заходів, які здійснюватимуться як у грошово-кредитній сфері, так і у сфері адміністративного впливу на ціни на найбільш чутливих споживчих ринках;

- зменшення позитивного впливу на економічне зростання з боку інвестиційного попиту через зростання імпортової складової в капіталовкладеннях;
- сповільнення інвестиційної динаміки через подорожчання зовнішніх кредитних ресурсів, обмежувальні заходи монетарної політики НБУ, зростання макроекономічних ризиків, підвищення поточних витрат виробництва тощо;
- негативний вплив підвищення вартості імпортованого природного газу на цінову конкурентоспроможність промислових споживачів газу та на інфляцію оптових та роздрібних цін¹;
- послаблення ефекту експортного чинника зростання через поступове витіснення під дією міжнародної конкуренції та погіршення умов торгівлі (співвідношення внутрішніх та світових цін) українських виробників з частини ринків, в тому числі – й з ринків пострадянського простору, спрощення структури експорту внаслідок випереджаючої лібералізації вивезення сировинних товарів;
- зростання викликів конкурентоспроможності національних товаровиробників внаслідок лібералізації доступу до внутрішнього ринку після вступу України до СОТ та гальмування темпів економічного зростання в Україні в період адаптації до посилення конкурентного тиску з боку зарубіжних товаровиробників в умовах зростання відкритості внутрішнього ринку;
- випереджаюче зростання соціальних виплат в умовах підготовки до виборчої кампанії 2009 р.

2. Програма «Український прорив...» і практичні дії уряду

Як було показано в попередньому розділі, політика уряду як у коротко-, так і в середньо- та довгостроковій перспективі має будуватися з урахуванням необхідності надання належної відповіді на суттєві виклики, які постали в економічній та соціальній сферах. Відтак **чи не найважливішим досягненням уряду Ю. Тимошенко стало те, що одним з найперших пріоритетів, які було проголошено та реалізовано, стала підготовка програми його діяльності.**

Схвалена Постановою КМУ від 16 січня Програма діяльності «Український прорив: для людей, а не політиків» надає у комплексному вигляді основні стратегічні завдання, які має бути реалізовано

---

¹ За попередніми ознаками, вплив цього чинника може бути відстрочений до 2009 р. в разі взаємного затвердження угоди між НАК «Нафтогаз України» і ВАТ «Газпром».

урядом у сфері соціально-економічних перетворень та забезпечення умов для стабільного соціально орієнтованого розвитку економіки на підґрунті зміцнення її конкурентоспроможності.

З нашої точки зору, **Програма дозволяє стверджувати про усвідомлення урядом комплексу проблем, які потребують вирішення.** Положення Програми також в основному знаходяться в руслі стратегічних напрямів та концептуальних завдань, визначених Програмою Президента України «Десять кроків назустріч людям», концептуальними указами Президента та рішеннями РНБОУ. Зокрема, слід відзначити велику увагу, яка приділена в Програмі поліпшенню підприємницького клімату в країні (в т. ч. – щодо зниження податкового навантаження на підприємства та населення, забезпечення стабільності податкової системи), посиленню спрямованості бюджетної політики на цілі розвитку (в т. ч. – щодо скорочення або реструктуризації видаткової частини бюджету, зв'язку збільшення доходів бюджету зі збільшенням бюджетних видатків на цілі розвитку), заохоченню інвестиційної та інноваційної діяльності (в т. ч. – щодо фіскального стимулювання реінвестування доходів, інвестиційного кредитування з боку комерційних банків), адаптації національної економіки до членства в СОТ та зростання її відкритості (в т. ч. – розробка програми адаптації, оволодіння сучасним інструментарієм захисту внутрішнього ринку, впровадження механізмів підтримки експортної діяльності), ефективному забезпеченню гарантій прав власності тощо.

Водночас документ залишився значною мірою звичайною «інвентаризацією» завдань, які мають бути виконані. Щодо багатьох із положень в Програмі не вміщено належної деталізації механізмів їхньої реалізації, наведеному ємному переліку стратегічних цілей та завдань бракує визначеності щодо послідовності, пріоритетності завдань, термінів їхньої реалізації. Поставлені орієнтири є подекуди надто об'ємними, щоб бути реалізованими навіть протягом усього терміну чинності Верховної Ради. Програма не набула належної конкретизації й після підготовки переліків пріоритетів діяльності міністерств і відомств, затверджених відповідними Постановами КМУ (додаток 1). Згадані переліки також є здебільшого надто загальними та фрагментарними. Зрештою, залишається незрозумілою сама суть поняття, основні засади та логіка «українського прориву», оскільки цей термін не вживається ніде, окрім назви Програми.

Потерпаючи подекуди від надмірної деталізації, Програма, між тим, залишає поза увагою низку стратегічно важливих завдань, вирішення яких є першочерговим завданням уряду та доручалося ор-

ганам виконавчої влади відповідними Указами Президента України та рішеннями РНБОУ. **Серед найважливіших з питань, які не потрапили до Програми діяльності КМУ, варто назвати:**

- визначення принципів державного регулювання ринків природних монополій та суміжних ринків, формування та/або налагодження ефективної діяльності національних комісій регулювання природних монополій, що здійснюють регулювання у сферах зв'язку, транспорту, енергетики, комунальних послуг;
- реформування ціноутворення у сфері житлово-комунальних послуг, захист прав споживачів на отримання ними житлово-комунальних послуг у необхідних обсягах, належної якості та за економічно обґрунтованими цінами, поетапний перехід до моделі формування цін/тарифів на житлово-комунальні послуги на ринкових засадах;
- зменшення енергетичної залежності України на засадах диверсифікації джерел зовнішнього постачання паливно-енергетичних ресурсів (насамперед природного газу, нафти та ядерного палива);
- механізми формування системи будівництва доступного житла в Україні;
- затвердження Концепції розвитку національної інноваційної системи, яка б визначала основні параметри інноваційної моделі розвитку національної економіки та її структурної перебудови, вдосконалення системи державного стимулювання інноваційної діяльності та розвитку інноваційної інфраструктури;
- підвищення ефективності системи закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти» та внесення суттєвих змін до Закону України «Про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти»²;
- розроблення спільно з НБУ стратегії розвитку фінансового сектору України, в тому числі банківської системи;
- удосконалення системи стимулів до ефективної та продуктивної праці, в тому числі забезпечення належних умов праці та її охорони, зниження ризиків для здоров'я і життя працівників, посилення відтворювальної, стимулюючої та регулюючої функцій заробітної плати, максимальної легалізації зайнятості, поліпшення інших складових формування трудового потенціалу;

---

² Скасування Верховною Радою 20 березня згаданого Закону не змінило ситуацію по суті: невизначеність у Програмі діяльності КМУ принципів формування нової системи закупівель ставить під запитання системність підготовки нової процедури закупівель.

- впровадження комплексу заходів щодо стимулювання розвитку сільськогосподарських підприємств і фермерських господарств, насамперед крупнотоварних (натомість в програмі йдеться про «сприяння перетворенню особистих селянських господарств у господарства товарного типу»);
- розроблення Концепції державної міграційної політики України для вдосконалення державного регулювання трудової міграції населення України, мінімізації негативного впливу міграційних процесів на стан ринку праці;
- розробка та впровадження правових механізмів контролю за цільовим використанням орендованих земель (земельних паїв);
- удосконалення правових механізмів захисту прав власників земельних паїв, переданих в оренду, удосконалення орендних земельних відносин в сільському господарстві;
- розробка, законодавче закріплення та інструментальне забезпечення контролю за виконанням вимог до потенційних покупців земельних ділянок та використанням земель сільськогосподарського призначення.

Попри те, що Програма не пройшла процедуру затвердження Верховною Радою, її положення набули широкого використання у низці наступних документів Уряду, серед яких, зокрема - План антиінфляційних заходів на 2008 рік, Декларація цілей та завдань бюджету на 2009 рік, Переліки пріоритетів діяльності міністерств і відомств, низка Постанов КМУ. В цих документах повною мірою відобразились як позитивні сторони, так і вади Програми.

а) Соціальна сфера

Поза сумнівом, дійсно головним пріоритетом діяльності Уряду протягом перших ста днів його діяльності слід вважати прийняття рішень у сфері соціальної політики. Першою ж в новому році Постановою КМ (№ 1 від 9 січня 2008 р.) було передбачено провести у 2008 році виплату громадянам України компенсації втрат від знецінення грошових заощаджень, вкладених до 2 січня 1992 року. **Серед подальших урядових рішень у соціальній сфері найважливішими варто вважати:**

- ліквідацію заборгованості перед шахтарями з виплат по заробітній платі в розмірі 500 млн грн;
- збільшення розмірів посадових окладів працівникам бюджетної сфери (згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...»), зокрема - підвищення посадових окладів керівних працівників, спеціалістів і службовців апарату органів виконавчої

- влади, органів місцевого самоврядування, органів прокуратури, суддів та інших органів на 45 %;
- підвищення коефіцієнту страхового стажу в солідарній пенсійній системі з 1 до 1,2, а з 1 жовтня 2008 року - до 1,35 (згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...»), причому кошторис Пенсійного фонду на 2008 рік, затверджений Урядом, передбачає подальшу диференціацію розміру пенсій залежно від розміру зарплати та трудового стажу та підвищення протягом 2008 року пенсій у середньому на 35 %;
  - організацію перегляду пенсій з урахуванням середньої заробітної плати працівників, зайнятих у галузі економіки України за 2006 рік: після перерахунків середній розмір пенсійних виплат зріс на 22,5 %;
  - перерахунок (згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...») мінімального розміру пенсій за віком та з інвалідності;
  - підвищення низки соціальних виплат, допомог та надбавок до пенсій, пенсій багатодітним матерям тощо (згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...»);
  - підвищення соціальних виплат при народженні дитини та допомоги з догляду за дитиною (згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...») та їхню прив'язку до розміру прожиткового мінімуму;
  - заходи щодо поліпшення виховання, навчання, соціального захисту, працевлаштування та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Наведені заходи були спрямовані на формування механізмів практичної реалізації заходів, передбачених бюджетом-2008, та сприяли визначенню шляхів пом'якшення низки суттєвих проблем соціальної сфери. Відтак урядом повною мірою продовжено тенденцію до випереджаючого соціального розвитку, притаманну українській економіці протягом останніх 4-5 років. Проте **соціальна політика уряду залишається екстенсивною – орієнтованою на кількісне підвищення розмірів соціальних виплат. Реалізацію завдань якісного структурного удосконалення соціальної сфери з метою підвищення ефективності соціальних видатків поки що не розпочато.** За таких умов кількісне збільшення соціальних виплат та заробітної плати в бюджетній сфері об'єктивно спрацьовує як один з чинників прискорення інфляції.

б) Антиінфляційна політика

Очевидно, найважливішим викликом для уряду, до того ж, безпосередньо пов'язаним із необхідністю забезпечення сприятливих умов для соціального розвитку, стали високі темпи інфляційних процесів. Проте головним суб'єктом антиінфляційної політики в перші місяці року став Національний банк, який здійснював обмежувальну політику у монетарній сфері. Як наслідок, відбулося зниження монетарних агрегатів (монетарна база за 2 місяці знизилась порівняно з груднем на 5,4 %, грошова маса збільшилася лише на 0,5 %, обсяг готівки поза банками зменшився на 3,8 %). За січень-лютий за допомогою депозитних сертифікатів НБУ мобілізував коштів банків на 16,5 млрд грн, обсяг рефінансування комбанків за цей період склав 5,4 млрд грн, з них 4,1 млрд грн – кредити «овернайт». Це, утім, не загальмувало зростання кредитної активності: кредити, надані банками юридичним особам, зросли на 5,6 % (3,6 % за аналогічний період торік), фізичним – на 8,6 % (6,4 %). З березня НБУ помітно активізував процес збільшення грошової пропозиції, насамперед – через операції з рефінансування, що, очевидно, свідчить про його намір не допустити подальшого послаблення своєї ролі у формуванні грошової пропозиції (збереження високого попиту на кредити та зростання курсу гривні за монетарних обмежень створюють сприятливі умови для продовження активного залучення вітчизняними фінансовими структурами позичкових коштів із зовнішнього ринку, що деформує платіжний баланс).

Натомість дії уряду можна з певною вірогідністю вважати антиінфляційними лише у січні, коли відбувалось нагромадження коштів на казначейському рахунку уряду в НБУ. Як було показано вище, з лютого фінансова політика мала скоріше проінфляційний характер.

Враховуючи об'єктивний і вірогідно довгостроковий характер глобальних інфляційних процесів та комплексний характер внутрішніх чинників інфляції, що відображає структурні проблеми української економіки, ключовим завданням уряду мала б стати мінімізація наслідків суттєвого інфляційного тиску шляхом більш рівномірного розподілу інфляційних витрат в суспільстві. Це потребує скоординованого використання всього арсеналу економічних методів регулювання, спрямованих на уповільнення темпів зростання доходів та заморожування цін, ужорсточення регулювання банківської системи, фінансову консолідацію.

Напрями такої політики, хоч і з певною затримкою, знайшли відображення в розробленому Мінекономіки разом з Мінфіном та

НБУ Плані антиінфляційних заходів на 2008 рік. Узгоджена між цими відомствами тактика уповільнення цінової динаміки у 2008 році передбачає проведення дій в чотирьох напрямках:

- посилення ефективності грошово-кредитної та бюджетної політики в напрямі зниження інфляційного тиску, сформованого надлишковим попитом;
- стримування інфляції витрат;
- активізація залучення вільних коштів населення та інших суб'єктів ринку до процесів інвестування через фондовий та фінансові ринки;
- удосконалення умов роботи енергоринку, зменшення його залежності від імпорту енергоносіїв, забезпечення зниження енергоємності вітчизняної економіки.

Очікується, що реалізація Плану дасть змогу запобігти впливу негативних чинників на формування інфляційних процесів, усунути їх, а також не допустити необґрунтованого зростання цін. Між тим, в плані зроблено акцент на адміністративному контролі над ціноутворенням й активнішому використанні монетарних заходів, а також проголошується намір адміністративними методами стримувати ціни на соціально значущі товари і послуги: ЖКГ, освіту і медицину, деякі продукти харчування, пальне. Серед механізмів - пряме регулювання цін, обмеження торговельних надбавок, зниження імпортного мита на низку товарів, зокрема на зерно і нафтопродукти, при цьому для оперативнішого реагування на зміни світової кон'юнктури планується повернення Уряду права вносити зміни до Митного тарифу без участі парламенту. Варто наголосити, що подібні заходи не усувають власне підстав інфляції, а лише перекладають на майбутнє інфляційні витрати.

Монетарна частина Плану складається з рекомендацій НБУ: дотримуватися запланованої курсової політики (зокрема не допускати різкого зміцнення гривні); зробити жорсткішим контроль над кредитними спілками, що видають ризиковані кредити; посилювати вимоги до формування банківських резервів. Проте використання жорстких монетарних методів заради зменшення інфляційного тиску у короткостроковому періоді загрожує погіршенням стану ліквідності банківської системи і пригніченням виробництва.

Відтак відсутність активних дій уряду в антиінфляційній сфері обумовлена насамперед значною обмеженістю його можливостей щодо здійснення антиінфляційної політики та політичною неприйнятністю застосування «класичних» антиінфляційних інструментів у вигляді підвищення жорсткості фіскальної

політики та надмірних монетарних стиснень. В короткостроковому періоді урядом закономірно обрано в якості пріоритету антиінфляційної політики здійснення інформаційних інтервенцій, спрямованих на послаблення інфляційних очікувань споживачів та суб'єктів господарювання.

в) Угоди щодо газопостачання

Знаковою подією, яка продемонструвала готовність та наполегливість уряду у досягненні власних програмних установок, став перегляд існуючих домовленостей з Російською Федерацією від 4 січня 2006 року та підписання після тривалих переговорів 12 березня 2008 року нової Угоди про розвиток відносин у газовій сфері між ВАТ «Газпром» і НАК «Нафтогаз України». Рамкова газова Угода від 12 березня вступить в силу після підписання комерційного контракту та технічного договору (про графік і режим постачання газу) між суб'єктами господарювання НАК «Нафтогаз України» і ВАТ «Газпром».

Водночас процес укладення Угоди продемонстрував відсутність консолідованої позиції з газового питання серед керівництва держави. Затягування з цієї причини переговорів з ВАТ «Газпром» та принципова незгода уряду змінювати точки наголосу призвели до тривалого періоду невизначеності цінкових параметрів імпортованого газу, що не лише стало потужним джерелом посилення інфляційних очікувань, але й спричинило безпосереднє підвищення тарифів в деяких регіонах.

Згідно з положеннями документа досягнуті такі домовленості:

- з січня по грудень 2008 року Україна отримує природний газ середньоазійського походження в обсязі не менше 49,8 млрд м³ за ціною 179,5 дол. за 1000 м³. Продавцем газу є трейдер RosUkrEnergo AG, або ВАТ «Газпром». Покупцем газу на українському кордоні буде безпосередньо НАК «Нафтогаз України», який розмитнюватиме та реалізовуватиме середньоазійський газ на території України без права реекспорту за межі країни;
- з квітня 2008 року НАК «Нафтогаз України» зобов'язується укласти зі створеною на території України дочірньою або афілійованою компанією ВАТ «Газпром» довгостроковий контракт купівлі-продажу газу середньоазійського походження у 2008 році та наступних роках в щорічному обсязі не менше 7,5 млрд м³ для реалізації промисловим споживачам України з максимальною маржею 0,01 дол. за 1000 м³ (офіційна маржа ЗАО «УкрГаз-Енерго» складала 5 дол. за 1000 м³);

- поставки середньоазійського газу в січні-лютому в обсязі 5,2 млрд м³ мають бути повністю оформлені і сплачені відповідно до контрактів, раніше укладених з RosUkrEnergy AG і ЗАТ «УкрГаз-Енерго». Додатково до обсягів середньоазійського газу НАК «Нафтогаз України» має оформити з RosUkrEnergy AG контракт купівлі-продажу російського газу, що був поставлений в Україну в січні-лютому, за базовою ціною 315 дол. за 1000 м³, розрахунки за яким можуть бути здійснені шляхом повернення відповідних об'ємів газу (1,4 млрд м³).
- ставка транзиту російського природного газу українською територією до країн Європи залишатиметься незмінною –1,7 дол. за 1000 м³ на 100 км.

Таким чином, завдяки досягнутим домовленостям, Україна повністю забезпечує власний баланс газу на поточний рік, зберігши ціну у 179,5 дол. за 1000 м³; з українського ринку усунуто комерційного посередника ЗАТ «УкрГаз-Енерго», НАК «Нафтогаз України» повертає собі приблизно 2/3 ринку промислового споживання. Вихід компанії на прибутковий сегмент ринку має сприяти стабілізації її роботи, скасуванню залежності від дотацій зі спеціального фонду держбюджету.

Між тим, підписана Угода не дає однозначної відповіді щодо діяльності іншого посередника – RosUkrEnergy. Найімовірніше, компанія працюватиме принаймні до кінця поточного року. Потім, Україна має почати купувати весь газ за середньоєвропейською ціною у ВАТ «Газпром», що має бути реалізоване разом з адекватним переглядом транзитної ставки на російський газ українською територією та підняттям тарифів на його зберігання в підземних газових сховищах; або ж продовжуватиме користуватися послугами посередника у закупівлі середньоазійського газу. Втім, доцільність підписання довгострокового контракту і надання прав присутності ВАТ «Газпром» на українському ринку викликає певні запитання в контексті заяв Казахстану, Туркменістану й Узбекистану щодо намірів перейти з наступного року на європейське ціноутворення.

Оцінюючи загалом підписану угоду позитивно, слід висловити низку пов'язаних з цим невирішених проблем:

- посилилась позиція «Газпрому» на внутрішньому ринку України завдяки отриманню прямого доступу до нього, причому, згідно з Угодою, «Газпром» сам вибиратиме собі промислових споживачів, що створює умови для проведення російським газовим монополістом власної «промислової політики» в економіці України;

- в Угоді передбачається укладення довгострокового договору між «Нафтогазом України» та афілійованою структурою «Газпрому», тоді як Угода діє тільки у 2008 році;
- передбачений продаж структурою «Газпрому» не менше 7,5 млрд м³ не виключає можливості суттєвого збільшення цього обсягу при витісненні «Нафтогазу України» ще з частини ринків;
- Угода не вступить в силу, доки «Газпром» не одержить всіх дозволів відносно його діяльності на внутрішньому ринку України, що надає «Газпрому» можливість додаткового «торгу» за отримання певних привілеїв в обмін на введення вигідних для України умов газопостачання в дію;
- Угодою позначена нова ціна - 315 дол./тис м³ російського газу, яка може бути базовою в подальших переговорах, проте не позначені ні новий тариф для транзиту до Європи газу через територію України, ні тариф його зберігання в сховищах України, не визначено й умов для подальшого (на 2009 рік і далі) довгострокового співробітництва на основі поступового переходу України на європейські ціни і тарифи;
- спробу внести додаткові поправки до Угоди, спрямовані на уникнення ймовірних ризиків, було зроблено під час ухвалення тексту погодженої з «Газпромом» Угоди на засіданні уряду. Проте на час написання цієї доповіді реакція російської компанії на «новації» української уряду була невідома. На думку низки експертів, цілком ймовірно неприйняття поправок, зроблених в односторонньому порядку українською стороною, а відтак - повернення до стану невизначеності часів початку переговорного процесу.

г) Інші напрями економічної політики

Варто відзначити також низку інших рішень та дій, здійснених урядом протягом перших ста днів його діяльності, які завдали, або мають завдати помітного впливу на економічну та соціальну ситуацію в країні:

- розширення сфери діяльності Ради інвесторів при Кабінеті Міністрів України. Зокрема, на засіданні 18 березня в складі Ради було створено 5 робочих груп за напрямами: питання фондового ринку, валютного регулювання, макроекономіки, аграрного і продовольчого ринків, розробка законопроектів про концесії та про приватне і державне партнерство, прийнято рішення щодо щомісячних засідань Ради;
- створення (фактично, відновлення ліквідованої минулого року) Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України як постійно

діючого консультативно-дорадчого органу, який сприятиме взаємодії органів виконавчої влади і підприємств;

- заходи щодо посилення протидії корупції, зокрема – налагодження системи надання Кабінету Міністрів України звернень щодо подолання проявів корупції в Україні засобами електронного зв'язку (через Урядовий портал), зобов'язання центральних органів виконавчої влади звітувати Кабінету Міністрів України про результати розгляду звернень та вжиті заходи;
- забезпечення реалізації низки програм розвитку агропромислової галузі, загальний обсяг фінансування якої з державного бюджету на 2008 р. має скласти понад 13 млрд грн, що на 4 млрд грн більше, ніж минулого року, спрямованих на:
  - розширення фінансової підтримки аграрних підприємств шляхом здешевлення кредитів, для чого у державному бюджеті на 2008 р. відведено 1 млрд грн (важливим елементом підтримки стало продовження до 1 жовтня 2008 р. надання компенсації за кредитами, залученими сільгосппідприємствами, які постраждали від посухи);
  - компенсації за кредитами, залученими для будівництва та реконструкції оптових ринків сільськогосподарської продукції;
  - підтримку вітчизняних виробників агротехніки: на 2008 р. державним бюджетом передбачено 14,4 млн грн, які будуть спрямовані передусім на: створення нової агротехніки, погашення кредиторської заборгованості за виконані НДДКР із створення машин і обладнання для АПК, часткове відшкодування відсоткової ставки за кредитами, залученими на виконання інвестиційних проектів модернізації та розширення виробництва;
  - збільшення розмірів бюджетних дотацій за продукцію тваринництва, на що передбачено понад 1,6 млрд грн;
  - державну підтримку виробників продукції рослинництва в обсязі понад 1 млрд грн;
  - відшкодування (у розмірі облікової ставки НБУ) відсотків за користування кредитами банків на будівництво і реконструкцію тваринницьких приміщень;
  - розширення фінансової підтримки фермерських господарств до 120 млн грн, що вдвічі більше, ніж у 2007 році;
  - часткову компенсацію вартості складної сільгосптехніки вітчизняного виробництва, на що передбачено на 2008 р. 100 млн грн, на закупівлю вітчизняної сільгосптехніки за системою фінансового лізингу з бюджету - 233,5 млн грн;

- здійснення заходів щодо бюджетної підтримки видобутку вугілля шляхом:
  - виділення коштів на капітальний ремонт та здешевлення кредитів для будівництва і технічного переоснащення (25 млн грн);
  - часткового покриття витрат із собівартості продукції, у т. ч. забезпечення гарантійних зобов'язань щодо повернення бюджетних позик;
- погашення простроченої заборгованості за електричну енергію, яка утворилася у минулих роках, у сумі 1 млрд грн;
- прийняття низки процедурних рішень щодо порядку приватизації об'єктів держмайна – ВАТ «Київський завод реле та автоматики», ВАТ «Завод «Маяк»», ВАТ «Київський мотоциклетний завод», ВАТ «Науково-виробничий комплекс «Київський завод автоматики імені Г. І. Петровського», ВАТ «Одеський припортовий завод». Водночас здійснювалося організаційне упорядкування процедур продажу земельних ділянок (щодо проведення земельних аукціонів, приватизації земельних ділянок державної власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації). При цьому варто відзначити, що, згідно з Програмою діяльності КМУ, уряд зобов'язувався здійснювати приватизацію «важливих підприємств на підставі окремих законів, які передбачатимуть комплекс приватизаційних зобов'язань, механізм приватизації шляхом проведення відкритих конкурсів та напрями використання надходжень від приватизації» (що безпосередньо стосується такого підприємства, як ВАТ «Одеський припортовий завод»). Відтак існує значний ризик втрати потенційного позитивного ефекту від використання коштів, отриманих за результатами аукціону, за умови їхнього використання не на стратегічні потреби інвестиційно-інноваційного розвитку економіки;
- надання з метою підвищення доступності придбання житла для населення державних гарантій іпотечних кредитів, які надано у 2008 р. за зобов'язаннями Державної іпотечної установи України в обсязі 1 млрд грн для рефінансування первинних іпотечних кредиторів (банків та небанківських фінансових організацій), що має стимулювати банки до зниження відсоткових ставок за іпотечними кредитами;
- передбачення часткового фінансування за рахунок коштів державного бюджету витрат на участь вітчизняних суб'єктів господарювання у міжнародних виставково-ярмаркових заходах у 2008 році;

- визначення напрямів використання коштів, виділених на виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва у 2008 році:
  - надання безкоштовних освітньо-навчальних, методичних, інформаційних та консультаційних послуг щодо залучення до підприємницької діяльності інвалідів, жінок, молоді, безробітних, жителів сільської місцевості, інших малозахищених верств населення;
  - розширення мережі бізнес-інкубаторів, бізнес-центрів, технопарків, інноваційних, інвестиційних фондів та компаній, поширення досвіду створення в регіонах промислових територіально-галузевих виробничих кластерів;
  - продовження практики часткового відшкодування кредитів підприємцям, які реалізують інноваційні проекти (передбачено майже 30 млн грн);
  - впровадження європейських стандартів при видачі документів дозвільного характеру через створення в регіонах дозвільних центрів;
  - розширення функцій Українського державного фонду підтримки фермерських господарств щодо їх мікрокредитування.

Як видно з наведеного переліку, прийняті урядом рішення здебільшого стосуються визначення механізмів, які мають забезпечити в подальшому реалізацію заходів, передбачених бюджетом-2008. Практична реалізація заявлених цілей безпосередньо залежатиме від своєчасності фінансування державних програм, оперативності та кваліфікованості дій відповідних відомств щодо їхнього виконання.

3. Еволюція очікувань, оцінок і прогнозів

Як було зазначено вище, перші сто днів діяльності уряду є недостатнім терміном для того, аби мати можливість оцінити практичні результати переважної більшості заходів урядової політики через надто тривалий лаг їхнього впливу. Водночас діяльність уряду за сучасних умов інформаційної відкритості суттєво впливає також на очікування суб'єктів ринку з майже нульовим, а подекуди – навіть від'ємним лагом їхнього реагування (йдеться про прогностичні очікування рішень, які ще не прийнято). Джерелами впливу на очікування є як фактично прийняті рішення виконавчої влади, так і публічні висловлювання вищих посадових осіб з важливих питань, а також різноманітні експертні оцінки поточної соціально-економічної ситуації. Як засвідчує досвід ба-

гатьох країн світу, самі лише очікування можуть стати вагомим самостійним чинником динаміки основних макроекономічних показників та економіки в цілому.

Тривала невизначеність політичної ситуації, яка була притаманна становищу в Україні у 2007 році, обумовила песимістичність очікувань багатьох суб'єктів господарювання щодо майбутнього підприємницького та інвестиційного клімату в Україні. Одним з показників такого песимізму стало виведення з України в останньому кварталі 2007 року одним з потужних «гравців» вітчизняного ринку значного обсягу капіталу у вигляді прямої інвестиції. Згідно даних Держкомстату, в четвертому кварталі обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Кіпру збільшився на 5287 млн дол. США. Інвестицію здійснено підприємством, зареєстрованим в Донецькій області за видом економічної діяльності «операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям».

Слід наголосити, що урядом Ю. Тимошенко нинішнього «скликання» було враховано наслідки різкого погіршення очікувань суб'єктів господарювання внаслідок інформаційних інтервенцій щодо перегляду прав власності, які спостерігалися у 2005 р. та стали вагомою причиною гальмування інвестиційної активності та темпів економічного зростання. Натомість у **2008 р. одним з основних акцентів висловлювань урядовців, підкріпленням також ухваленими Кабміном програмними документами, стала налаштованість уряду на конструктивну роботу, залучення широкого кола експертів, налагодження діалогу з бізнесом.** Це сприяло послабленню негативних очікувань щодо ймовірних несприятливих урядових рішень у сфері економічної політики та зафіксованому низкою опитувань поліпшенню ставлення керівників підприємств до перспектив розвитку їхнього бізнесу. Між тим, посилення фіскального навантаження на економіку та очікуване подальше збільшення обсягів бюджетних видатків все ж перешкоджають поширенню позитивних оцінок майбутнього бізнес-клімату. На жаль, невинуватими поки що залишаються й позитивні очікування щодо впровадження податкової реформи та послаблення податкового навантаження, послаблення регуляторних обмежень та підтримки розвитку підприємництва.

Водночас на нинішньому етапі як суб'єктам господарювання, так і споживачам притаманний високий рівень інфляційних очікувань, який, як було зазначено раніше, є «відповідальним» за значну частину реального показника інфляції. **Високі інфляційні очікування обумовлені:**

- «змаганням» наприкінці 2007 року політичних сил, які увійшли до урядової коаліції, та опозиції в намірах збільшення соціальних видатків бюджету;
- практичним збільшенням обсягів бюджетних видатків на потреби поточного споживання у перші місяці 2008 р. та передбаченими Законом про держбюджет-2008 наступними підвищеннями основних соціальних стандартів;
- практичним здійсненням і декларованими намірами щодо додаткових виплат, насамперед – відшкодування знецінених заощаджень в Ощадбанку, в т. ч. заявами щодо намірів виплати компенсації знецінених заощаджень протягом двох років;
- очікуваннями перегляду бюджету-2008 в бік збільшення дохідної та видаткової частин;
- демонстраційним ефектом світової інфляції та падінням курсу долара США щодо євро;
- підвищенням або проголошенням планів підвищення тарифів у транспортній сфері, енергоспоживанні тощо;
- реальними інфляційними трендами кінця 2007 – початку 2008 рр., а також надмірною політизацією їхнього обговорення та представлення;
- широким діапазоном експертних оцінок щодо перспектив економічної динаміки, які часто некоректно використовуються у політичному протистоянні, або є прямо політично заангажованими.

Еволюція очікувань експертів може бути досить наочно проілюстрована **еволюцією прогнозів розвитку країни в 2008 р., які надаються вітчизняними та зарубіжними аналітичними центрами та міжнародними організаціями.**

Найбільша стабільність серед прогнозів, безперечно, належить урядовому прогнозу, який не було офіційно змінено від часу його застосування для розрахунків бюджету-2008 у грудні минулого року. **Прогнозам недержавних аналітичних структур, опублікованим у лютому-березні 2008 р., притаманний насамперед перегляд порівняно з минулорічними передбаченнями очікуваного рівня інфляції**, прогнозований показник якої збільшено на 3-4 в. п. (табл. 1). Основними чинниками зростання інфляції експерти вважають зростання вартості енергетичних ресурсів, сільськогосподарських товарів і споживчого попиту.

Зокрема, за оцінкою Світового банку, інфляційними чинниками є виплата втрачених внесків в Ощадбанку СРСР, «вищі інфляційні очікування та доволі експансійний бюджет 2008 року». Компанія SigmaBleyzer додатковими чинниками зростання інфляційних

очікувань називає також звуження продовольчих ринків в першій половині року і підвищення цін на сировинні товари на міжнародних ринках. Economist Intelligence Unit серед головних інфляційних чинників наводить й експансійну фіскальну політику. Прогноз EIU щодо інфляції є найвищим – 16,5 %.

Консенсус-прогноз на 2008 р., підготовлений під егідою Міністерства економіки, є дещо оптимістичнішим, хоча також перевищує офіційний урядовий прогноз 9,6 %. Очікування, закладені в прогноз, передбачають «формування інфляційного тренду з тенденцією до зниження», що ґрунтується на оцінці повільного зростання вартості сільськогосподарської продукції, порівняно з 2007 р., розвитком конкуренції та товарною насиченістю на споживчому ринку, що сприятиме збалансуванню попиту та пропозиції і, відповідно, стримуватиме зростання цін. При цьому стримуючими чинниками, як вважається, стануть зростання виробництва в галузях, орієнтованих на споживчий ринок, позитивні прогнози щодо врожаю, що покращить забезпечення потреб внутрішнього ринку, посилення відкритості внутрішнього ринку для імпортованої продукції (додаток 2).

Таблиця 1

Еволюція прогнозів основних макроекономічних показників України у 2008 р., наданих окремими аналітичними центрами

Показник	Прогноз КМУ	Консенсус-прогноз Мінекономіки		Bank Austria Creditanstalt		Світтовий банк		Economist Intelligence Unit	
	Лютий 2008	Жовтень 2007	Березень 2008	IV кв. 2007	I кв. 2008	Жовтень 2007	Січень 2008	Жовтень 2007	Лютий 2008
Зростання ВВП, %	6,8	6,4	6,1	5,6	5,6	5,5	5,5	6,3	6,2
Інфляція, %	9,6	9,8	14,1	8,0	12,1	9,6	13,8	12,0	16,5
Баланс зведеного бюджету, % ВВП	н. д.	-2,2	-1,8	-4,0	-3,0	-2,2	-2,0	-1,1	-2,1
Баланс рахунку поточних операцій, % ВВП	н. д.	-4,5	-4,7	-5,5	-5,0	-6,2	-7,8	-4,3	-3,8

Разом з тим, експерти практично одностайні в збереженні незмінним прогнозованого рівня економічного зростання, що, свідчить, з одного боку, про визнання насамперед структурних чинників української інфляції, а відтак – її слабого негативного ефекту для економічного зростання, а з другого - про позитивні оцінки здатності уряду забезпечувати сприятливий клімат для економічного розвитку. Перспективи зростання в 2008 р. оцінюються всіма аналізованими

інституціями як дещо нижчі, ніж минулого року (на 1-2 в. п.), основою чого послужили очікування уповільнення як споживання, так і інвестицій. Останні, на думку експертів, знизяться внаслідок подорожчання кредитних ресурсів, що уповільнюватиме зростання корпоративних інвестицій. Основним чинником сповільнення динаміки зростання експерти Світового банку називають необхідність певного фіскального стримування з метою пом'якшення зовнішніх ризиків – наприклад, підвищення тарифів на енергоносії для домогосподарств та покращення зборів податків. На їхню думку, негативний вплив сповільнення економіки США на перспективи глобального економічного зростання також зумовлює додаткові ризики для українських умов торгівлі і прогнозу приросту експорту. Водночас експерти Bank Austria Creditanstalt прогнозують, що потенційне сповільнення темпів економічного зростання буде пом'якшене послабленням фіскальної політики.

Перспективи балансу рахунку поточних операцій не є настільки однозначними. Найбільшу корекцію прогнозу рахунку поточних операцій здійснив Світовий Банк, збільшивши його негативну оцінку на 1,6 в. п. до 7,8 % ВВП. Основними ризиками в цій сфері, на думку експертів банку, стануть: зростання попиту на імпорт; реальна ревальвація гривні; зростання цін на імпортований газ; повільні зрушення в диверсифікації експорту на фоні стабілізації рівня світових цін на метали і перспективи їхнього зниження. Свій прогноз також погіршило агентство S&P, збільшивши оцінку негативного сальдо майже вдвічі порівняно з рівнем, досягнутим в 2007 році. Водночас наголошено, що, якщо ціни на світовому ринку металів понизяться, темпи зростання дефіциту рахунку поточних операцій можуть прискоритися.

Деякі аналітичні центри (зокрема, Bank Austria Creditanstalt та EIU) на початку року зменшили прогноз негативного сальдо рахунку поточних операцій в 2008 р. на 0,5 в. п. (до 5,0 і 3,8 % ВВП відповідно). При цьому прогнозується значне зростання позитивного сальдо фінансового рахунку за рахунок надходження прямих іноземних інвестицій, зовнішніх корпоративних і банківських запозичень.

4. Основні пріоритети соціально-економічної політики уряду в 2008 році: рекомендації

а) Пріоритети урядової політики на найближчу та середньострокову перспективи

Отже, перші сто днів роботи уряду Ю. Тимошенко слід розглядати насамперед як етап визначення кола завдань та викликів,

які постають перед урядовою політикою, формування механізмів забезпечення максимальної дієвості цієї політики. **Перед урядом постає двосдине завдання: послаблення дії поточних ризиків та диспропорцій соціально-економічного розвитку – та забезпечення стабільного соціально орієнтованого розвитку національної економіки.** Це вимагає виділення низки стратегічних пріоритетів, навколо реалізації яких має бути зосереджена політика уряду у найближчій та середньостроковій перспективах. З нашої точки зору, такими пріоритетами мають стати такі.

1. **Здійснення системних заходів щодо гальмування інфляційних тенденцій та раціоналізації рівня інфляції** (тобто зниження її до рівня, який обумовлений об'єктивними процесами зростання собівартості та модифікації структури останньої). Критерієм прийнятності антиінфляційних заходів має стати мінімізація їхнього гальмуючого ефекту для економічного зростання. Відтак першість має надаватися інструментам, які сприяють подоланню структурних чинників інфляції (пов'язаних з низькою факторною ефективністю виробництва), в тому числі – зменшенню частки доходу посередницького сектору в ціні товару та спрямуванню більшої частки коштів, що сплачуються покупцями, безпосередньо виробникам. З нашої точки зору, стратегічний антиінфляційний ефект матимуть:

- всебічний захист ефективної конкуренції заходами антимонопольної політики (при цьому заходи антимонопольного регулювання мають бути економічно обґрунтованими, для запобігання послабленню конкурентоспроможності національних виробників);
- розвиток системи товарних біржових ринків, закупівельних та збутових мереж, мережі роздрібної торгівлі, насамперед - в сільській місцевості;
- удосконалення структури продовольчого ринку з метою раціоналізації ціноутворення, розвитку логістики, оптової та роздрібної мереж;
- розвиток механізмів спрямування надлишкової ліквідності банківської системи на довгострокове інвестиційне кредитування, формування механізмів залучення на інвестиційні цілі фінансових ресурсів із позабанківського обігу (в т. ч. коштів громадян);
- зміна структури бюджетних видатків (зокрема – в процесі підготовки бюджету-2009) на користь видатків розвитку, насамперед – інфраструктури, яка сприятиме розвитку підприємництва та поліпшенню інвестиційного клімату

2. **Ринкове реформування сільськогосподарської сфери** з метою залучення до села фінансових потоків, підвищення прибутковості сільгоспвиробництва та створення підґрунтя для ефективного впровадження ринку землі. Критеріями ефективності реалізації цього пріоритету мають бути підвищення продуктивності праці та використання природних сільськогосподарських ресурсів, випереджаюче (порівняно з міськими територіями) зростання рівня та якості життя сільського населення, утвердження ринкових принципів господарювання в аграрному виробництві. Стратегічними завданнями щодо реалізації цього пріоритету мають стати:

- вироблення дієвих економічних механізмів державної підтримки розвитку аграрного виробництва у ціновій, кредитній, податковій політиці згідно з нормами та правилами СОТ, формування відповідного інституційного забезпечення;
- впровадження ринкових механізмів регулювання цін на аграрних ринках, скорочення числа посередницьких ланок між сільгоспвиробником та кінцевим споживачем його продукції;
- заохочення, в тому числі – з використанням змішаного інвестування, розвитку інфраструктурних елементів аграрного ринку: постачально-збутових систем, транспорту сільгосппродукції, засобів нагромадження та зберігання сільгоспсировини, концентрація на цих напрямках цільової державної допомоги сільгосппідприємствам;
- посилення антимонопольного контролю за цінами на матеріально-технічні ресурси, енергоносії і послуги, що надаються сільськогосподарським товаровиробникам, з метою оптимізації їхніх витрат;
- сприяння розвитку територіальних підприємницьких мереж (регіональних кластерів) в сільських регіонах, орієнтованих на матеріально-технічне постачання сільгоспвиробництва та закупівлю, зберігання і переробку сільгосппродукції;
- активізація державної політики на ринку праці в сільській місцевості: впровадження дійової програми підвищення рівня зайнятості сільського населення, створення додаткових робочих місць в галузях сільського господарства, агросервісного обслуговування, переробних підприємствах, соціальній сфері тощо, стимулювання диверсифікації сільської економіки, включаючи розвиток індивідуальної

- підприємницької діяльності, малого й середнього бізнесу в несільськогосподарській діяльності;
  - здійснення заходів щодо відновлення та подальшого розвитку соціальної інфраструктури сільських територій, сприяння розвитку індивідуального житлового будівництва;
  - розробка та впровадження правових механізмів контролю за цільовим використанням орендованих земель, захисту прав власників земельних паїв, переданих в оренду, запровадження механізмів державного контролю за виконанням орендарем умов договору;
  - розробка, законодавче закріплення та інструментальне забезпечення контролю за виконанням вимог до потенційних покупців земельних ділянок, які належать до сільськогосподарських угідь, та використанням останніх.
3. Здійснення заходів щодо **підтримки та удосконалення структури експортної діяльності та запобігання надмірному зростанню імпорту** (з метою послаблення проблеми дефіциту торговельного балансу) в контексті адаптації національної економіки до членства в СОТ. Критеріями реалізації зазначеного пріоритету мають бути: забезпечення стабільного зростання обсягів експорту з України при підвищенні частки продукції з високою доданою вартістю, поступове зменшення негативного сальдо зовнішньої торгівлі, формування на внутрішньому ринку ефективного цивілізованого конкурентного середовища. Основними стратегічними завданнями у цій сфері мають стати:
- здійснення системи заходів щодо реалізації позитивного потенціалу вступу України до СОТ для національної економіки (виробників та споживачів), яка має передбачати:
    - формування дієздатної системи фінансової (кредитно-страхової) підтримки експортної діяльності;
    - удосконалення інфраструктурного забезпечення експортної діяльності;
    - надання інформаційно-методичної та правової підтримки просуванню продукції національних виробників на зарубіжних ринках;
    - забезпечення належного контролю за якістю імпортованої продукції;
    - подальшу реалізацію переваг членства через розширення участі в регіональній економічній інтеграції;
  - впровадження ефективних інструментів регулювання імпорту в Україну в рамках угод СОТ, в т. ч. – протидії

контрабанді, зловживанням у сферах визначення митної вартості, відповідності імпортованої продукції.

4. **Забезпечення пріоритетного розвитку системи довгострокового фінансування інвестиційних та інноваційних проєктів**, що має сприяти поліпшенню структури експорту та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробництв, зростанню їхньої ефективності, насамперед – продуктивності праці, створенню нових високопродуктивних робочих місць. Критеріями реалізації пріоритету мають стати досягнення випереджаючого зростання довгострокового інвестиційного кредитування, поступове послаблення диспропорцій структури промисловості, активізація інноваційних процесів. Реалізація вказаного пріоритету має здійснюватися за наступними стратегічними напрямками:
- впровадження при прийнятті Податкового кодексу України дієвих податкових та амортизаційних стимулів інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання;
  - формування регуляторних та податкових стимулів надання комерційними банками довгострокових інвестиційних кредитів;
  - розбудова інститутів фінансового ринку, спрямована на диверсифікацію інструментів акумулювання вітчизняних фінансових ресурсів та їхнє спрямування на інвестиційні потреби;
  - активізація бюджетних інвестицій на напрямках створення та реконструкції транспортної, комунікаційної, комунальної, соціальної інфраструктури;
  - створення дієздатного Державного банку реконструкції і розвитку як головного суб'єкта фінансування та супроводу бюджетних інвестицій.
5. Впровадження в якості спеціального пріоритету **загальнодержавної політики енергозбереження**, яка має забезпечити адаптацію економіки та споживачів до довгострокового тренду подорожчання енергоресурсів шляхом суттєвого підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів у виробництві та побуті, зменшення непродуктивних втрат енергоресурсів. Критеріями реалізації такого пріоритету мають бути послаблення впливу зростання вартості енергоресурсів на цінову динаміку в Україні та послаблення залежності від імпорту енергетичних ресурсів. Для цього має відбуватися реалізація таких стратегічних завдань:

- формування прозорих конкурентних умов функціонування внутрішнього ринку газу, підвищення ефективності використання та зменшення частки газу в енергетичному балансі, як передбачено «Енергетичною стратегією України на період до 2030 року»;
  - створення спеціалізованих інвестиційних фондів для фінансування проєктів у сфері енергоефективності, здійснення комплексу прямих бюджетних інвестицій, а також участь держави у змішаному фінансуванні інвестиційних проєктів на пріоритетних напрямках підвищення енергоефективності;
  - надання цільових державних субсидій на тендерних засадах для реалізації енергоощадних проєктів загальнодержавного значення;
  - впровадження системи премій за ефективне споживання енергоресурсів, а також штрафів та адміністративної і фінансової відповідальності керівників бюджетних установ за їх неекономне використання;
  - створення системи інформаційного забезпечення споживачів щодо переваг та можливостей ощадливого використання енергоресурсів, створення бази даних енергоефективних технологій, запровадження маркування енергоефективності товарів тощо.
6. **Розширення можливостей реалізації громадянами України свого трудового потенціалу, розгортання процесів реформування системи соціального захисту та соціальної сфери,** спрямованого на підвищення адресності соціальних видатків, мінімізацію їхнього інфляційного ефекту, радикальне посилення впливу соціальної політики на формування сучасного конкурентоспроможного людського капіталу нації. Критеріями реалізації цього пріоритету мають стати зростання частки економічно активного населення, поліпшення показників якості життя, поступове зниження рівня диференціації населення України за доходами. Реалізація зазначеного пріоритету має відбуватися за наступними стратегічними напрямками:
- реформування ринку праці з метою підвищення його гнучкості, адаптивності до вимог попиту на трудові ресурси, заохочення створення нових робочих місць у трудонадлишкових регіонах;
  - підвищення гнучкості форм оплати праці, розширення прав органів місцевого самоврядування у питаннях регулювання оплати праці, впровадження соціального стандарту нормального відтворення працівника;

- поступове підвищення частки фінансування соціальних потреб з боку населення на основі збільшення коштів, що надходять до домогосподарства у вигляді заробітної плати, пенсій і різних видів соціальної допомоги;
- удосконалення структури фінансування соціальної сфери шляхом збільшення частки видатків, які спрямовуються на інвестування розвитку соціальної та житлово-комунальної інфраструктури;
- радикальне підвищення якості та ефективності надання послуг соціальної сфери шляхом реформування системи надання соціальних пільг, диверсифікації постачальників послуг соціальної сфери та удосконалення механізмів розміщення і реалізації замовлень на надання послуг.

З нашої точки зору, вищезазначені стратегічні пріоритети, які розвивають основні положення Програми діяльності КМУ «Український прорив...», мали б бути покладені в основу уточнення пріоритетів діяльності міністерств і відомств у 2008 році, а також розробки Програм економічного та соціального розвитку України на 2008 та 2009 роки.

Відповідно до визначених Програмою стратегічних пріоритетів мають будуватися також комплекси заходів урядової політики, спрямовані на реагування на поточні виклики.

б) Антиінфляційна політика

В антиінфляційній програмі уряду недостатньо враховано той факт, що глибинним чинником інфляції в Україні є системні недоліки економіки в руслі загальносвітової структурної кризи, для усунення яких необхідна модернізація основ економічної системи. Нівелювання інфляції витрат можливо лише шляхом підвищення ефективності виробництва, що потребує адекватних інвестицій і часу. Відтак, з нашої точки зору, за нинішньої ситуації в Україні слід досить обережно ставитися до ідей реанімувати класичні рецепти макрофінансової стабілізації зразка першої половини 90-х рр., які оприлюднюються деякими вітчизняними та іноземними економістами – прибічниками ортодоксальних монетаристських підходів. На відміну від згаданого періоду, сьогодні українській економіці притаманні відносно сформована структура суб'єктів господарювання, розвинена фінансова система, набута інерція економічного зростання. Відтак **на сучасному етапі при здійсненні антиінфляційної політики слід враховувати низку імперативів:**

- підтримання відносно високих темпів економічного зростання, від чого критично залежить стабільність банківського

- сектору та фінансової сфери – це обмежує застосування рестрикційних заходів у монетарній сфері (демонетизації економіки);
- недопущення зниження добробуту населення, від чого критично залежить суспільно-політична стабільність в державі – це обмежує застосування фінансових рестрикцій та важелів обмеження зростання доходів;
  - підтримання в прийнятних межах платіжного балансу, від чого критично залежить стабільність національної валюти, яка украй важлива в контексті високого співвідношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП – це обмежує застосування курсових важелів (як штучної ревальвації, так і лібералізації курсоутворення) та інструментів лібералізації імпорту.

Розумним є утримання уряду від повторення спроб 2005 року щодо адміністрування в ціновій сфері та здійснення імпорتنих інтервенцій. В умовах зростання відкритості національної економіки та постійного посилення інфляції витрат такі кроки могли б значно зашкодити фінансовому становищу національних товаровиробників та спричинитися до спекулятивних «атак» зовнішніх інвесторів на їхні знецінені активи (що особливо ймовірно в умовах очікуваного впровадження ринку землі).

Натомість впровадження інфляційного таргетування, яке останнім часом посилено пропагується як антиінфляційний захід, на сучасному етапі містить суттєві ризики. За високої інфляції спроби утримати інфляційний орієнтир спонукатимуть Нацбанк до значного посилення жорсткості монетарної політики. В умовах фінансової лібералізації це вестиме до подальшого посилення виходу українських банків та інших компаній на зовнішні ринки запозичень, посиленого припливу короткострокового капіталу, а відтак – створення штучних умов для зміцнення курсу гривні. Зміцнення гривні зменшить інтенсивність нарощування грошової пропозиції через викуп валюти, сприятиме гальмуванню інфляції та послабленню боргового навантаження. Проте в середньостроковій перспективі ризики валютного і кредитного ринків лише підвищаться. Модель платіжного балансу, стійкість якого залежить від капітальних потоків, а стабільність капітальних потоків – від стійкості валютного курсу гривні, небезпечна можливістю різкого реверсу – раптового послаблення валюти внаслідок зростання сумнівів іноземних інвесторів в її надійності. Тому, з нашої точки зору, інфляційне таргетування слід запроваджувати в умовах стабільної структури платіжного балансу.

Відтак антиінфляційна політика має підпорядковуватись принципам «адресності» в застосуванні традиційних антиінфляційних заходів:

- при здійсненні монетарних обмежень концентруватися на складових приросту грошової пропозиції, які мають найбільший вплив на інфляцію, при посиленні стимулів інвестиційного кредитування та недопущенні демонетизації господарського обігу;
- при здійсненні фіскальних обмежень орієнтуватись насамперед на обмеження приросту бюджетних видатків на поточне споживання, при збільшенні частки видатків розвитку, насамперед – інфраструктури, яка сприятиме розвитку підприємництва та поліпшенню інвестиційного клімату.

При цьому в короткостроковій перспективі зростанню темпів інфляції та ослабленню дії інфляційних чинників можуть сприяти такі кроки:

- практична реалізація домовленості уряду та НБУ щодо узгоджених дій за розгортання різних сценаріїв подій, погодження дій в управлінні зовнішнім боргом і рухом грошової пропозиції (йдеться про зміни в обсягах коштів уряду в НБУ, комерційних банках, узгодження планів емісій цінних паперів та зовнішніх запозичень уряду та НБУ, а також орієнтирів НБУ щодо можливої участі у валютних інтервенціях, рефінансування, мобілізації та інших заходах управління ліквідністю);
- максимально можливе обмеження фактичних обсягів компенсації знецінених заощаджень громадян у 2008 р. при повному припиненні інформаційної кампанії навколо цього процесу (з нашої точки зору, негативний вплив цього заходу на інфляційні очікування значно перевищив фактичний вплив на інфляцію через додаткове зростання споживчого попиту);
- відмова при анонсованому перегляді Державного бюджету на 2008 рік від прямого підвищення видатків на соціальні виплати та оплату праці в бюджетному секторі, спрямування додаткових коштів, в разі їхнього виявлення, на реконструкцію основних фондів ЖКГ, транспорту тощо (поряд з іншим, це дозволить пригальмувати зростання тарифів у цих секторах);
- підвищення жорсткості правил споживчого кредитування (запровадження додаткових резервних вимог для таких кредитів, правил їхнього документального оформлення тощо);

- посилення контролю над здійсненням зовнішніх запозичень суб'єктами господарювання, насамперед – комерційними банками;
- стримування загального індексу інфляції шляхом відмови від прищвидженої індексації тарифів монополій та ЖКГ;
- пріоритетний розвиток мережі засобів прямих поставок сільськогосподарської та продовольчої продукції споживачеві (поширення досвіду проведення продовольчих ярмарків, розвиток мережі сільськогосподарських ринків та контроль за порядком на них, відновлення мережі плодоовочевої торгівлі тощо) – в цьому значною має бути роль місцевої влади;
- збереження політики обмеження експорту стратегічно важливої сільгосппродукції за умови суттєвого зростання розриву між рівнями внутрішніх та світових цін на неї;
- концентрація цільової державної допомоги сільгосп-підприємствам на розвитку мережі закупівлі та зберігання сільгосппродукції, доставки її на переробні підприємства або безпосередньо споживачеві; надання державної правової допомоги в організації збутової політики (в т. ч. щодо детінізації сучасних схем збуту сільгосппродукції);
- стимулювання імпортозаміщення, насамперед в тих галузях, де можливо в короткі терміни налагодити або розширити власне виробництво;
- здійснення кроків щодо заохочення інвестиційної діяльності фізичних осіб на ринку цінних паперів: організація випуску державних та муніципальних цінних паперів для продажу населенню з гарантованим рівнем дохідності, надходження від яких спрямовувати виключно на фінансування проектів розвитку (варіантами таких цільових запозичень можуть бути цільові державні облігації «Євро-2012», муніципальні позики м. Києва на розвиток транспортної інфраструктури, або локальні позики територіальних громад на реалізацію певних місцевих цілей тощо), а також розбудова правової бази для діяльності інститутів спільного інвестування.

Слід також зазначити, що **політика замовчування урядом реальних інфляційних перспектив видається за нинішніх умов неефективною**. Як вказувалося вище, декларовані урядом орієнтири випереджаючого зростання соціальних видатків, які були підкріплені практичними діями щодо формування бюджету-2008, компенсації знецінених заощаджень, іншими програмними заявами вищих урядовців, створили у суб'єктів ринку та громадян відповідні

очікування щодо фіскальної поведінки влади. Відтак, визнавши інфляційну загрозу та підвищивши відверто нереалістичний прогноз інфляції на 2008 рік, уряд тим самим надав би сигнали щодо усвідомлення ним небезпек надміру активної політики фіскальних видатків та міг би набагато ефективніше заспокоїти інфляційні очікування. При цьому акцент слід робити на роз'ясненні об'єктивної природи значної частини інфляційного показника, зв'язку її зі світовими показниками, а також висвітленні суті антиінфляційних заходів, розроблених урядом.

в) Перспективи перегляду бюджету-2008

Враховуючи посилення інфляційних ризиків, важливим напрямом антиінфляційних заходів є обмеження темпів зростання бюджетних видатків та посилення фіскальної дисципліни в економіці. Зокрема, Планом антиінфляційних заходів на 2008 рік передбачено «утримання бюджетних видатків не більше запланованого рівня, а саме 26,1 % до ВВП, у разі отримання понадпланових надходжень спрямування їх тільки на зменшення дефіциту бюджету».

З нашої точки зору, за умов, що склалися, **збільшення видаткової частини бюджету** в ході внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...» в ході його перегляду, необхідність якого визначена Прикінцевими положеннями згаданого Закону, дійсно, **містить суттєві ризики, а саме:**

- подальше збільшення розмірів бюджетних асигнувань, які спрямовуються на соціальні виплати та заробітну плату в бюджетній сфері та базуються на використанні коштів, отриманих за рахунок «інфляційного податку» (при відсутності реального прискорення економічного зростання), вестиме до прискореного зростання тиску на ринок з боку споживчого попиту, розкручуючи «інфляційну спіраль»;
- офіційне збільшення видатків бюджету негативно відіб'ється на інфляційних очікуваннях суб'єктів господарювання та аналітиків, що загалом є самостійним інфляційним чинником;
- приблизність зроблених розрахунків додаткових надходжень до бюджету в умовах високої інфляції не дозволяє коректно визначити точний обсяг доступних для розподілу додаткових ресурсів, що може спричинитися до бюджетного дисбалансу;
- збереження, або й збільшення встановленої чинним законом величини дефіциту бюджету вестиме до зростання потреби у його фінансуванні із зовнішніх джерел: шляхом зовнішніх за позичень (через дорожнечу внутрішніх фінансових ресурсів),

або приватизації держмайна. Таке фінансування, пов'язане із необхідністю конвертації значних обсягів валютних коштів, змушує Національний банк вдаватися до додаткових монетарних обмежень, аби стерилізувати грошову масу, вимушено випущену в обіг при конвертації. Відтак запропонована Планом антиінфляційних заходів модель зарахування понадпланових надходжень до бюджету на покриття планового дефіциту бюджету видається за нинішніх умов слушною.

Відтак з огляду на результати моніторингу макроекономічних показників у січні-лютому 2008 р., перегляд бюджету-2008 з точки зору збільшення обсягів бюджетних асигнувань видається недоцільним.

Корекція положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...» могла б бути здійснена з точки зору поліпшення його регуляторних положень, що мало б підвищити ефективність витрачання бюджетних ресурсів, посилення його адресності, стимулювати економічну активність та сприяти підвищенню темпів економічного зростання. Серед напрямів такого удосконалення слід, зокрема, наголосити на таких:

- посилення адресності соціальних виплат в межах наявних асигнувань;
- удосконалення процедури відшкодування ПДВ компаніям-експортерам (що мало б стимулювати експортну діяльність, а відтак – прискорення економічного зростання, збалансувати зростання потреб відшкодування через автоматизацію процедури – та вилучення необґрунтованих звернень за відшкодуванням);
- впорядкування видатків бюджету в рамках бюджетних програм (в межах наявних сукупних асигнувань) з метою концентрації капітальних видатків бюджету на пріоритетних напрямках розвитку транспортної, комунікаційної, житлово-комунальної та соціальної інфраструктури, а також ринку харчової продукції;
- впорядкування видатків бюджету на підтримку сільгоспвиробництва з метою їхньої концентрації на розвитку мережі закупівлі, зберігання та доставки сільгосппродукції, розвитку місцевої переробки;
- врегулювання норм щодо приватизації земельних ділянок, які в чинному Законі фактично передані до «ручного керування» з боку уряду;
- впорядкування процедури розподілу субвенцій місцевим бюджетам з метою посилення їхнього цільового використання та адресності.

Водночас, слід наголосити, що, згідно з Прикінцевими положеннями до Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...», пропозиції щодо внесення змін до цього Закону мали бути подані одночасно з проектом Державної програми економічного і соціального розвитку України на 2008 рік. За відсутності такого документа посилення регуляторних функцій Закону про держбюджет навряд чи може бути достатньо обґрунтованим, а запропоновані зміни – системними та підпорядкованими вирішенню стратегічно важливих орієнтирів економічної політики.

Отже, **найбільш доречним виходом із становища, що склалося, має стати перенесення терміну можливого внесення змін до бюджету-2008 на 2-3 місяці із визначенням за цей період більш чітких тенденцій розвитку економіки та конкретних шляхів посилення регуляторних функцій бюджету в економічній та соціальній сферах.**

2) Реалізація потенціалу членства України у СОТ

Знаковою подією 2008 року, безперечно, має стати набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі. Очікувана лібералізація доступу до українського внутрішнього ринку небезпідставно розглядається багатьма експертами, в тому числі – урядовими, як один з можливих активних антиінфляційних заходів. Водночас зведення спектра можливостей членства у СОТ лише до лібералізації імпорту стало б надмірним спрощенням. Як показує досвід значного числа країн – членів СОТ, **реалізація позитивного потенціалу членства вимагає подолання низки органічно поєднаних з ними ймовірних ризиків, а саме:**

- подальшого затягування економіки країни в експортну модель розвитку, яка характеризується випереджаючим зростанням обсягів реалізації продукції вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках при слабкому впливі цього зростання на становище на внутрішньому ринку;
- погіршення структури експорту через випереджаюче зростання експорту сировинної та низькотехнологічної продукції завдяки спрощенню її доступу на зовнішні ринки (в т. ч. через послаблення або скасування експортних обмежень);
- загострення проблеми обмеженості технічних (насамперед інфраструктурних) можливостей національної економіки для забезпечення посилення експортної активності;
- неготовності до послідовного захисту інтересів національних експортерів у міжнародному правовому середовищі;

- зростання присутності на ринку низькоякісної, небезпечної для споживачів імпоротної продукції;
- наявності ознак несприятливості інвестиційного клімату (насамперед через макроекономічну та політичну нестабільність).

Відтак завдання практичної реалізації потенціалу позитивного впливу членства України у СОТ на національний соціально-економічний розвиток повною мірою належать до сфери відповідальності уряду.

Зокрема, посилюється доцільність використання спеціальних стимулів розвитку експорту та наближення до світових стандартів інституційно-організаційного забезпечення зовнішньоторговельної діяльності в Україні. Відтак **доцільною та стратегічно важливою видається прискорена розробка та впровадження спеціальної стратегічної програми адаптації та реалізації потенціалу членства України у СОТ**, яка передбачена затвердженням Кабінетом Міністрів України проектом Програми діяльності уряду «Український прорив...». З нашої точки зору, така програма має передбачати:

- систему спеціальних заходів, спрямованих на компенсацію очікуваних короткострокових негативних наслідків від вступу до СОТ;
- умови та терміни системного захисту пріоритетних галузей економіки з максимальним використанням механізмів, дозволених системою угод ГАТТ/СОТ;
- завдання інституційних та економіко-правових змін, необхідних для застосування захисних засобів у повному обсязі;
- завдання та методики подолання дискримінаційних обмежень щодо українських компаній на зовнішніх ринках;
- завдання щодо підготовки фахівців, які будуть здатні використовувати правові норми СОТ і діючу систему вирішення суперечок для відстоювання інтересів України на зовнішніх ринках;
- визначення стратегії поведінки України як члена СОТ в процесі подальшого формування правил розвитку світових торговельних зв'язків.

Варто наголосити на тому, що наявність вищезгаданої програми, поряд з іншим, слугувала б також уникненню небажаних політичних спекуляцій навколо вступу України до СОТ та очікуваної ратифікації протоколу Верховною Радою України, загальному поліпшенню ставлення до членства у СОТ в суспільній свідомості.

Основні пріоритети діяльності міністерств і відомств в соціально-економічній сфері на 2008 рік

(підготовлено на основі переліків, затверджених розпорядженнями КМУ від 22 лютого 2008 р. N 366-р та від 5 березня 2008 р. N 423-р)

Мінагрополітики:

Запровадження ефективної системи охорони та раціонального використання земель сільськогосподарського призначення;

Створення сприятливих умов для залучення інвестицій в розвиток агропромислового комплексу і сільських територій;

Забезпечення розвитку інфраструктури аграрного ринку.

Мінвуглепром:

Залучення у вугільну галузь недержавних інвестицій;

Удосконалення ринку вугільної продукції;

Оптимізація структури вугільної промисловості.

Мінекономіки:

Вступ України до СОТ та започаткування процесу створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом;

Визначення пріоритетних державних цільових програм та посилення контролю за їх виконанням;

Створення сприятливого для підприємництва регуляторного середовища;

Забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері розвитку фондового та страхового ринків;

Формування ефективної рентної політики.

Мінжитлокомунгосп:

Формування житлової політики, орієнтованої на потреби людини та її можливості;

Досягнення прориву в утворенні об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, об'єднань власників квартир;

Запровадження системи державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій у сфері тепло-, водопостачання і водовідведення;

Модернізація комунального господарства з упровадженням енергозберігаючих технологій та обладнання.

Мінпалівенерго:

Залучення недержавних інвестицій в розвиток теплової енергетики;

Розвиток газо- та нафтотранспортної системи;

Збільшення обсягу власного видобутку нафти, природного газу та газового конденсату;

Удосконалення регулятивної функції держави стосовно реформування оптового ринку електричної енергії, створення ринку природного газу, запровадження ринкового механізму визначення ціни на транспортування енергоносіїв.

Мінпраці:

Удосконалення базового державного соціального стандарту прожиткового мінімуму;

Підвищення рівня заробітної плати;

Активізація діяльності з проведення пенсійної реформи;

Підвищення державних соціальних гарантій сім'ям з дітьми;

Упорядкування системи надання пільг;

Реформування системи зайнятості;

Соціальний захист осіб з обмеженими можливостями.

Мінпромполітики:

Розроблення проекту Концепції державної промислової політики та забезпечення її реалізації;

Проведення ефективної приватизації промислових підприємств з метою підвищення продуктивності їх роботи і потенціалу промислового комплексу в цілому;

Повернення в державну власність приватизованих з порушенням законодавства промислових підприємств з метою їх подальшого продажу ефективному власникові;

Проведення технологічних та організаційних перетворень на підприємствах, що не підлягають приватизації;

Визначення найбільш важливих сегментів регіональних промислових комплексів та формування на цій основі відповідних інвестиційних зон для залучення приватного капіталу у їхній розвиток;

Розвиток виробництва високотехнологічної продукції на інноваційній основі, підвищення рівня наукового забезпечення діяльності галузей та інноваційної активності промислових підприємств.

Мінфін:

Зосередження бюджетних видатків на фінансуванні пріоритетних цільових програм розвитку;

Орієнтація бюджету на потреби людини, забезпечення бюджетними коштами прийнятих соціальних стандартів з метою підвищення рівня життя населення;

Удосконалення моделі міжбюджетних відносин;

Посилення контролю за цільовим та прозорим використанням бюджетних коштів;

Перехід до планування бюджетних видатків за принципом оплати послуг бюджетних установ;

Проведення податкової реформи;

Розбудова системи іпотечного кредитування, зокрема спрямування роботи Державної іпотечної установи на забезпечення населення доступними кредитами на придбання та будівництво житла.

Держінвестицій:

Розроблення Стратегії інноваційного розвитку України на 2008-2018 роки;

Розроблення та реалізація Концепції розвитку національної інноваційної системи;

Розбудова інституційної інфраструктури інноваційної діяльності;

Стимулювання інноваційної активності вітчизняних товаровиробників.

Держкомпідприємництво:

Запобігання надмірному та неефективному регулюванню господарської діяльності;

Спрощення процедури входження в бізнес шляхом упорядкування дозвільної системи;

Упорядкування контрольних функцій з метою припинення тиску на підприємців з боку чиновників;

Забезпечення захисту прав та інтересів підприємців, застосування заходів впливу на посадових осіб, які порушують законодавство щодо підприємництва.

Додаток 2

Основні чинники впливу та ризики економічної динаміки, виокремлені учасниками Консенсус-прогнозу Міністерства економіки України у I кварталі 2008 року

ЧИННИКИ

Сповільнення економічного зростання:

- охолодження зростання світової економіки;
- підвищення витрат українських товаровиробників;
- подорожчання зовнішніх запозичень;
- погіршення умов торгівлі для вітчизняних товаровиробників.

Прискорення економічного зростання:

- сприятлива ситуація на зовнішніх ринках для підприємств металургійної та хімічної промисловості, що забезпечить подальше нарощування виробництва в цих видах промисловості;
- розширення внутрішнього споживчого попиту в умовах подальшого зростання реальних доходів і соціальних виплат населенню;
- високий інвестиційний попит на вітчизняну продукцію на зовнішньому ринку (зокрема, в Росії);
- пом'якшення обмежень для українського експорту після вступу до СОТ;
- продовження інвестиційного оновлення виробництва з метою підвищення рівня конкурентоспроможності та збереження ринків збуту;
- додаткове збільшення інвестицій завдяки проведенню ЄВРО-2012;
- зростання надходження прямих іноземних інвестицій.

Посилення інфляції:

- зниження частки валових національних заощаджень у ВВП;
- збільшення доходів населення та вплив відкладеного лагОВО-ефекту зростання цін **виробників** у попередніх роках;

- продовження зростання кредитування населення та фінансування розриву між кредитами та депозитами за рахунок зовнішніх запозичень;

- високий рівень світових цін на окремі товари (зокрема, агропромислового комплексу, продукцію металургійної, хімічної промисловості, нафту), що матиме лаговий вплив на індекс споживчих цін;

- зростання цін на енергоносії, в тому числі – імпортовані.

Стимування інфляції:

- застосування антиінфляційних заходів Урядом та НБУ;

- подальше підвищення конкуренції на внутрішньому ринку в умовах зростання його відкритості;

- послаблення впливу зовнішнього фактора, враховуючи уповільнення порівняно з 2007 роком зростання світових цін на основних товарних ринках;

- достатньо високий врожай.

РИЗИКИ:

- несприятлива кон'юнктура на світових ринках;

- уповільнення темпів розвитку світової економіки, рецесія у США та більш суттєве зниження темпів росту у країнах – основних торговельних партнерах України;

- нестабільний попит на метали та хімічну продукцію на світових ринках;

- падіння цін на металопродукцію та хімічну продукцію на світових ринках;

- суттєві коливання світових цін на нафту (нафтопродукти);

- значне поглиблення фінансової кризи на світових ринках та більш суттєве її поширення на країни, економіка яких розвивається.

Наслідком цього може стати зниження притоку прямих іноземних інвестицій та портфельних інвестицій, збільшення відтоку капіталу та відчутного зростання вартості запозичень на міжнародних ринках капіталу;

- формування значного негативного сальдо рахунку поточних операцій;

- невикористання бізнесом і владними структурами можливостей і викликів, пов'язаних із вступом до СОТ (відсутність кадрів, конкретних програм моніторингу та росту конкурентоспроможності

національних виробників у галузях високо- та середньотехнологічних послуг);

- значне прискорення зростання імпорту в Україну через вступ до СОТ, реалізація прогнозованих для першого періоду перебування в СОТ негативних наслідків;

- адміністративне втручання уряду у функціонування окремих ринків;

- накопичення заборгованості з відшкодування ПДВ;

- загострення протистояння між коаліцією та опозицією;

- більше за очікуване зростання бюджетних видатків на соціальний захист;

- активізація інфляційних процесів, передусім на ринку продовольчих товарів за умов збільшення соціального навантаження на економіку;

- посилення негативних інфляційних очікувань населення;

- додаткове підвищення цін на природний газ для підприємств комунальної теплоенергетики, бюджетних організацій, промислових підприємств;

- неконтрольоване (неузгоджене) зростання тарифів на комунальні та інші послуги;

- зміна режиму монетарної політики або офіційного валютного курсу гривні до долара;

- зростання державного боргу через збільшення дефіциту бюджету в результаті невиконання плану приватизації;

- виникнення форс-мажорних обставин («обвал» на світових фінансових ринках, техногенні та технологічні аварії);

- несприятливі погодні умови і втрата врожаю.

Джерело: Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз.

Вип. 17, I квартал 2008 р.

**МАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ
«КРУГЛОГО СТОЛУ»
«СТО ДНІВ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ:
УСПИХИ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ»**

25 березня 2008 року в конференц-залі Національного інституту стратегічних досліджень відбулось засідання круглого столу «Сто днів українського уряду: успіхи, проблеми, перспективи». В обговоренні взяли участь співробітники наукових та аналітичних установ, органів державної влади, міжнародних організацій, представники бізнесу, засобів масової інформації. До засідання було підготовлено аналітичну доповідь, яка стала одним із предметів обговорення.

В обговоренні взяли участь:

АКИМОВА Ірина Михайлівна	Народний депутат України
БЕРКІ Тамаш	Радник Посольства Угорської республіки в Україні
БУРАКОВСЬКИЙ Ігор Валентинович	Директор Українського інституту економічних досліджень і політичних консультацій
ВОРОТІН Валерій Євгенович	Заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень
ГЛАДКИЙ Валерій Олександрович	Виконувач обов'язків генерального директора Аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій» (БЕСТ)
ДУБРОВСЬКИЙ Володимир Ілліч	Старший економіст Центру соціально-економічних досліджень (CASE Україна)
ЄРМОЛАЄВ Андрій Васильович	Президент Центру соціальних досліджень «Софія»

ЖАЛІЛО Ярослав Анатолійович	Завідувач відділу економічної та соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень, Президент Центру антикризових досліджень
ЗЕМЛЯНИЙ Микола Григорович	Завідувач відділу Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську
ЗРІБНЯК Анатолій Леонідович	Заступник керівника Головної служби соціально-економічного розвитку Секретаріату Президента України
КАРАСЬОВ Вадим Юрійович	Директор Інституту глобальних стратегій
КОМАРОВ Владислав Анатолійович	Головний економіст Аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних технологій» (БЕСТ)
КОНДРЮК Сергій Михайлович	Керівник Управління Федерації професійних спілок України
КУДРЯЧЕНКО Андрій Іванович	Завідувач відділу стратегій розвитку політичної системи та громадянського суспільства Національного інституту стратегічних досліджень
ЛИСИЦЬКИЙ Віктор Іванович	Незалежний експерт
ЛИТВИЦЬКИЙ Валерій Олексійович	Керівник Групи радників Національного банку України
МАКАРЕНКО Ігор Петрович	Директор Інституту еволюційної економіки

ОСОВИЙ Григорій Васильович	Заступник Голови Федерації професійних спілок України
ПАВЛОВ Олександр Григорович	Консультант з питань економіки Київського представництва компанії «БлейзерФундація»
ПОВОРОЗНИК Василь Орестович	Старший науковий співробітник відділу економічної та соціальної стратегії Національного інституту стратегічних досліджень
ПОЛНАРЬОВ Семен Якович	Експерт Центру антикризових досліджень
СЛЮСАРЧУК Аліна Юрїївна	Економіст Представництва Міжнародного валютного фонду в Україні
РУБАН Юрій Григорович	Директор Національного інституту стратегічних досліджень
ФЕДОРЕНКО Владислав Леонідович	Перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень – Керівник Центру нормопроектного забезпечення діяльності Президента України
ФЕДУЛОВА Любов Іванівна	Радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень
ФЕСЕНКО Володимир В'ячеславович	Директор Центру прикладних політичних досліджень «Пента»
ФІЩУК Андрій Вікторович	Завідувач відділу Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Донецьку

ШУМИЛО
Ігор Анатолійович

Член Правління,
Виконавчий директор з
економічних питань
Національного банку України

ЮРЧИШИН
Василь Володимирович

Директор економічних програм
Українського центру економічних і
політичних досліджень
ім. О. Разумкова

Учасники засідання обговорили особливості соціально-економічних процесів, які відбувалися в Україні у січні-березні 2008 р., пов'язані з ними заяви та практичні дії уряду, перспективи подальшого розвитку соціально-економічної ситуації в Україні. Засідання знайшло широке висвітлення в засобах масової інформації.

Нижче наводяться тексти виступів, викладені за аудіозаписом та надані учасниками «круглого столу».

РУБАН Юрій Григорович
Директор Національного інституту стратегічних досліджень

Шановні пані та панове!

Я не стану переказувати те, що і так є очевидним: усіх присутніх тут шановних учасників і шановних журналістів, звичайно, дуже цікавить тема ста днів українського уряду. Завжди в усьому світі - і Україна тут не виняток - існувала така політична традиція: перші сто днів є, так би мовити, «медовим місяцем» уряду, і після їх закінчення вже можна робити оцінки і підбивати підсумки діяльності Кабінету Міністрів. Саме для цього сьогодні тут і зібралось наше шановне товариство і шановні колеги журналісти, яких власне, цікавить позиція експертного аналітичного наукового середовища.

Зрозуміло, що наш уряд, як і будь-який уряд, позиціонує свою економічну політику і взагалі політику виключно як позитивну. Це - звичайне бажання будь-якого уряду. І, з точки зору власне політичних процесів, які розвиваються зараз в нашій країні, формування коаліції з невеличкою перевагою у два голоси, збереження коаліції в ході дуже непростих процесів, голосування у Верховній Раді на користь коаліційних законопроектів – все це можна назвати політичними успіхами уряду.

До певних успіхів з точки зору уряду, можна, але з певними застереженнями з точки зору політики, віднести також спроби уряду встановити жорсткий контроль над місцевим врядуванням, які демонструє уряд і які підтримані коаліцією у Верховній Раді. Я маю на увазі процеси, які відбуваються зараз у Києві, в Харкові, де уряд хоче зміцнити свої позиції у стосунках з місцевим самоврядуванням. Інше питання, наскільки ці успіхи уряду є одночасно успіхами демократії чи успіхами взагалі перспективного розвитку України.

Інша справа - економічні проблеми. Звісно, всі здогадуються, що уряд успадкував багато проблем не лише від попереднього, але й інших урядів, від усієї попередньої історії. Успадкована не реформована, не модернізована економічна система, в якій є дуже багато спадщини соціального популізму. Проте й уряд на полі соціального популізму, як мені здається, працює досить успішно. Зараз у суспільстві з'являється оцінка результатів роботи уряду на економічному полі, і вона, якраз, не може бути однозначно позитивною. Всі усвідомлюють

феномен інфляції, до якого, буквально днями, додався феномен зміцнення гривні з тими соціальними результатами, які він несе з собою. Якось один з моїх знайомих, який, власне, не є професійним економістом, висловив цікаву думку, що спочатку уряд забрав за допомогою інфляції гроші у тих, хто мав гривні, а зараз через зміни у курсі долара забирає у тих, хто має долари. Якщо уважно почитати соціологічні опитування, вони свідчать про те, що далеко не все так безхмарно з точки зору підтримки уряду і в суспільній свідомості.

Мені хотілося б, задаючи тон цьому «круглому столу», запропонувати зосередитися у першу чергу на економічних питаннях діяльності уряду. І говорити не лише з точки зору того, що уряд успадкував і того, як він вибудовує свою позицію, згідно якої все, що є негативним, він успадкував, а все, що зробили – це все його, а з точки зору фундаментальних речей. Яку економічну перспективу несе країні діяльність уряду? Які динаміка та роль економічної політики, чи почато реалізацію програми «Український прорив...», наскільки ефективні урядові відповіді на головні виклики 2008 року і які рекомендації ми можемо висловити на 2008 рік і по більш віддаленому горизонту?

Жаліло Ярослав Анатолійович
Завідувач відділу економічної та соціальної стратегії
Національного інституту стратегічних досліджень,
Президент Центру антикризових досліджень

Підбиття підсумків перших ста днів роботи уряду – складне завдання. Насамперед - через відсутність чітких критеріїв, які дозволили б надати відповідні оцінки. Макроекономічні підсумки січня-лютого 2008 року засвідчили продовження стійких тенденцій економічного зростання, притаманних українській економіці з 2000 року. Проте ця динаміка не може вважатися результатом діяльності уряду – лаг впливу рішень у сфері економічної політики зазвичай більший.

Перші сто днів роботи уряду Ю. Тимошенко слід розглядати насамперед як етап визначення кола завдань та викликів, які постають перед урядовою політикою, та формування механізмів забезпечення максимальної дієвості цієї політики. Слід наголосити, що урядом Ю. Тимошенко нинішнього «скликання» було враховано загрозу різкого погіршення очікувань суб'єктів господарювання внаслідок інформаційних інтервенцій щодо перегляду прав власності, які мали місце в 2005 році. Натомість у 2008 році одним з основних акцентів

стала налаштованість уряду на конструктивну роботу, залучення широкого кола експертів, налагодження діалогу з бізнесом.

От чому чи не найважливішим досягненням уряду стало те, що одним з найперших пріоритетів, які були проголошені та реалізовані, стала підготовка програми його діяльності. Програма діяльності «Український прорив: для людей, а не політиків» надає у комплексному вигляді основні стратегічні завдання, які має бути реалізовано урядом у сфері соціально-економічних перетворень та забезпечення умов для стабільного соціально орієнтованого розвитку економіки на підґрунті зміцнення її конкурентоспроможності. З нашої точки зору, Програма дозволяє стверджувати про усвідомлення урядом повноти комплексу проблем, які потребують вирішення. Водночас документ залишився значною мірою звичайною «інвентаризацією» завдань, які мають бути виконані. Щодо багатьох із положень в Програмі не вміщено належної деталізації механізмів реалізації, бракує визначеності щодо послідовності, пріоритетності завдань, термінів їхнього виконання. Зрештою, залишаються незрозумілими сама суть поняття, основні засади та логіка «Українського прориву...», оскільки цей термін не живиться ніде, окрім назви Програми.

Програма залишає поза увагою низку стратегічно важливих завдань, вирішення яких є першочерговим завданням уряду та доручалося органам виконавчої влади відповідними Указами Президента України та рішеннями РНБОУ. Це, зокрема, такі важливі питання як:

- визначення принципів та механізмів державного регулювання ринків природних монополій;
- реформування сфери житлово-комунальних послуг;
- зменшення енергетичної залежності України;
- розвиток національної інноваційної системи та інноваційна політика держави;
- стимулювання розвитку сільгосп підприємств і фермерських господарств;
- стратегія щодо реформування власності в сільському господарстві та впровадження ринку землі;
- реформування ринку праці та системи заробітної плати;
- міграційна політика.

Водночас на підґрунті Програми вже підготовлено та прийнято низку важливих рішень у сферах соціальної політики, підтримки сільського господарства, налагодження діалогу бізнесу з владою тощо. Ці рішення здебільшого стосуються визначення механізмів, які мають забезпечити в подальшому реалізацію напрямів економічної

політики. Практична реалізація заявлених цілей безпосередньо залежатиме від своєчасності фінансування державних програм, оперативності та кваліфікованості дій відповідних відомств щодо їхнього виконання. Проте загалом прийняття достатньо виваженої та ємної Програми діяльності сприяло послабленню негативних очікувань щодо ймовірних несприятливих урядових рішень у сфері економічної політики – в цьому полягає внесок нинішнього уряду в економічну динаміку.

Головним викликом українській економіці в аналізованому періоді стало утримання високих темпів інфляції. Інфляція насамперед засвідчила наявність в економіці значних суперечностей та диспропорцій, які є успадкованими нинішнім урядом і формувалися протягом не одного року. Яким є внесок в інфляцію нинішнього уряду?

По-перше, розкриття комплексу нагромаджених інфляційних чинників та посилення інфляційних процесів стали можливими завдяки продовженню урядом експансійної фіскальної політики. За січень-лютий реальний приріст доходів Держбюджету склав 21,5 %, більш ніж втричі перевищивши темп приросту реального ВВП. Враховуючи, що переважну більшість видатків бюджету складають витрати, орієнтовані на забезпечення поточного споживання, доречним видається висновок про те, що збільшення рівня фіскального перерозподілу ВВП стало вагомим чинником збільшення інфляції в Україні.

По-друге, на думку багатьох експертів, до третини інфляційного показника січня-лютого було забезпечено суто за рахунок зростання інфляційних очікувань суб'єктів ринку: продавців і покупців. Поряд з іншим, такі очікування посилювалися:

- «змаганням» політичних сил, які увійшли до урядової коаліції, та опозиції в намірах збільшення соціальних видатків бюджету наприкінці 2007 року;
- практичним збільшенням обсягів бюджетних видатків на потреби поточного споживання у перші місяці 2008 р. та передбаченими Законом про держбюджет-2008 наступними підвищеннями основних соціальних стандартів;
- практичним здійсненням і декларованими намірами щодо додаткових виплат, насамперед – відшкодування знецінених заощаджень в Ощадбанку (реально сплачені трохи більше 3 млрд грн завдали інфляційного впливу значно менше, аніж розбурхані спекуляціями навколо цього очікування);
- очікуваннями перегляду бюджету-2008 в бік збільшення дохідної та видаткової частин;

- підтриманням урядом відверто нереалістичних прогнозних орієнтирів інфляції на 2008 рік – тим самим уряд не надає сигналів щодо своєї готовності послабити фіскальну експансію.

Урядом досі не вживалось активних практичних дій в антиінфляційній сфері. Насамперед тому, що «класичні» антиінфляційні інструменти у вигляді підвищення жорсткості фіскальної політики, обмеження доходів та монетарних стиснень надто неприйнятні політично. Відтак провідним суб'єктом антиінфляційних заходів залишається Нацбанк, який, втім, неспроможний досягти належного успіху через системність чинників інфляції.

В розробленому спільно Мінекономіки, Мінфіном та НБУ Плані антиінфляційних заходів зроблено акцент на адміністративному контролі над ціноутворенням й активнішому використанні монетарних заходів, а також проголошується намір адміністративними методами стримувати ціни на соціально значущі товари і послуги. Варто наголосити що подібні заходи не усувають власне підстав інфляції, а лише перекладають на майбутнє інфляційні втрати.

Головним реальним пріоритетом діяльності Уряду протягом перших ста днів його діяльності слід вважати прийняття рішень у сфері соціальної політики. Урядом повною мірою продовжено тенденцію до випереджаючого соціального розвитку, притаманну українській економіці протягом останніх 4-5 років. Першою ж в новому році Постановою Кабміну було передбачено провести у 2008 році виплату громадянам України компенсації втрат від знецінення грошових заощаджень. Наступними урядовими рішеннями в соціальній сфері, які приймалися здебільшого на виконання Закону України про Держбюджет-2008, було здійснено низку підвищень заробітних плат в бюджетній сфері, пенсій, низки соціальних допомог. Наведені заходи сприяли визначенню шляхів пом'якшення низки суттєвих проблем соціальної сфери, що особливо важливо в умовах високої інфляційної динаміки. Проте соціальна політика уряду залишається екстенсивною – орієнтованою на кількісне підвищення розмірів соціальних виплат. Реалізацію завдань якісного структурного удосконалення соціальної сфери з метою підвищення ефективності соціальних видатків поки що не розпочато. За таких умов кількісне збільшення соціальних виплат та заробітної плати в бюджетній сфері дедалі активніше працює як один з чинників прискорення інфляції.

На сучасному етапі перед урядом постає двоєдине завдання: послаблення дії поточних ризиків та диспропорцій соціально-економічного розвитку – й забезпечення стабільного соціально

орієнтованого розвитку національної економіки у довгостроковій перспективі. Це вимагає чіткого узгодження короткострокових антикризових дій із стратегічними орієнтирами, визначеними Програмою діяльності уряду. Зокрема, на сучасному етапі при здійсненні антиінфляційної політики слід враховувати низку імперативів:

- підтримання відносно високих темпів економічного зростання, від чого критично залежить стабільність банківського сектору та фіскальної сфери – це обмежує застосування рестрикційних заходів у монетарній сфері (демонетизації економіки);
- недопущення зниження добробуту населення, від чого критично залежить суспільно-політична стабільність в державі – це обмежує застосування фіскальних рестрикцій та важелів обмеження зростання доходів;
- підтримання в прийнятних межах платіжного балансу, від чого критично залежить стабільність національної валюти, яка украй важлива в контексті високого співвідношення зовнішньоторговельного обороту до ВВП – це обмежує застосування курсових важелів (як штучної ревальвації, так і лібералізації курсоутворення) та інструментів лібералізації імпорту.

Дотримання цих обмежень складне, проте можливе в разі застосування принципів «адресності» в застосуванні традиційних антиінфляційних заходів у монетарній та фіскальній сферах, які мають бути зосереджені на їх найбільш «інфляціогенних» складових.

Що стосується корекції положень Закону України «Про Державний бюджет України на 2008 рік...», передбаченої Прикінцевими положеннями цього Закону, вона могла б бути здійснена насамперед з точки зору поліпшення його регуляторних положень, підвищення ефективності витрачання бюджетних ресурсів, посилення його адресності, стимулювання економічної активності при максимально можливій відмові від збільшення видаткової частини.

При цьому серед головних стратегічних пріоритетів, навколо реалізації яких має бути зосереджена політика уряду у найближчій та середньостроковій перспективах та які мали б бути покладені в основу уточнення пріоритетів діяльності міністерств і відомств у 2008 році, варто наголосити на таких:

- здійснення системних заходів щодо гальмування інфляційних тенденцій та раціоналізації рівня інфляції (тобто зниження її до рівня, який обумовлений об'єктивними процесами зростання собівартості та модифікації структури останньої);

- ринкове реформування сільськогосподарської сфери з метою залучення до села фінансових потоків, підвищення прибутковості сільгоспвиробництва та створення підґрунтя для ефективного впровадження ринку землі;
- здійснення заходів щодо підтримки та удосконалення структури експортної діяльності та запобігання надмірному зростанню імпорту (з метою послаблення проблеми дефіциту торговельного балансу) в контексті адаптації національної економіки до членства в СОТ;
- забезпечення пріоритетного розвитку системи довгострокового фінансування інвестиційних та інноваційних проєктів, що має сприяти поліпшенню структури експорту та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняних виробництв, зростанню їхньої ефективності, насамперед – продуктивності праці, створенню нових високопродуктивних робочих місць;
- впровадження в якості спеціального пріоритету загальнодержавної політики енергозбереження, яка має забезпечити адаптацію економіки та споживачів до довгострокового тренду подорожчання енергоресурсів шляхом суттєвого підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів у виробництві та побуті, зменшення непродуктивних втрат енергоресурсів;
- розширення можливостей реалізації громадянами України свого трудового потенціалу, розгортання процесів реформування системи соціального захисту та соціальної сфери, спрямованого на підвищення адресності соціальних видатків, мінімізацію їх інфляційного ефекту, радикальне посилення впливу соціальної політики на формування сучасного конкурентоспроможного людського капіталу нації.

ШУМИЛО Ігор Анатолійович

**Член Правління, Виконавчий директор з економічних питань
Національного банку України**

Добра традиція - зібрання у цьому залі відносно розгляду виконання урядом, будь-якою владою своїх зобов'язань, завдань, цілей. Лишень, подивившись на склад учасників, я запитав себе: наскільки уряди, як діючий так і опозиційний, зацікавлені у цій дискусії із громадськістю для того, щоби виступити, розповісти,

дати відповіді? На жаль, прізвища в списку залишилися, проте представників ні нового діючого, ні опозиційного уряду я не бачу. Така відсутність теж є вагомим аргументом.

Я зупинюся на коментарях до аналітичного матеріалу, який був запропонований для обговорення. Насправді, я поставив би питання таким чином. В оцінці НІСД говориться, що добре, що прийняли Програму Кабміну. А прийняття програми з такими нечіткими цілями і завданнями, є добрим чи не добрим? Були поставлені пріоритети - вони є добрими чи ні? Були уряди, які взагалі програм не подавали. Були уряди, як у даному випадку, які подавали такі програми, котрі завжди на всі часи вважаються добрими. І тому у мене виникає таке особисте побажання: без підтримки недержавних інституцій, які робитимуть альтернативні пропозиції, «зелені» бюджети і таке інше, жоден уряд, не маючи такої противаги, намагатиметься робити подібні документи. Тому, на мою думку, першим і ключовим є те, що мусить бути більша чіткість у викладенні позиції як уряду, так і інших державних інституцій.

Це ж стосується і нашої стурбованості щодо інфляційних очікувань. Прийняття Бюджетної декларації, яка вже повинна дати перспективи розвитку економіки, бюджету на 2009 рік – мусить або заспокоїти, або, як у даному випадку, створити хвилювання. Той хто ознайомлений з Декларацією про бюджетні цілі, знає, наскільки вона відрізняється від кращих стандартів, які вже давно запроваджено в інших країнах, від того, що вже було розроблено. Ясам брав участь у Робочих групах, які ще 2000 року готували пропозиції щодо того, якою має бути Бюджетна резолюція, щоб її прийняття за півроку до прийняття бюджету давало рамкові напрями для визначення бюджетної і в цілому економічної політики..

Аналітики, переконаний, дуже добре знають, який існує розрив між вартістю наших державних облігацій і державних казначейських облігацій Сполучених Штатів Америки. Протягом дуже значного періоду часу ми мали значно кращу позицію, ніж більшість ринкових економік. Коли приходить новий уряд і проголошує свою програму, після цього - як традиційно це відбувається в усіх країнах - ситуація і оцінка зовнішнім світом, інвесторами покращується. На жаль, в Україні ми бачимо, що ситуація не стає кращою, цей розрив для України знову залишається негативним. А це – саме вартість кредитів для українських емітентів, бо довіра до цінних паперів держави менша, ніж до цінних паперів інших країн, в тому числі - країн, що розвиваються. Це саме і є наслідком невизначеності.

З іншого боку, в цьому залі про це вже говорилося, і в питаннях для обговорення сьогодні це також є – це політика і її вплив на економічне зростання. З діаграми видно, якою великою є вразливість української економіки від ціни на сталь на зовнішніх ринках. І це - вразливість не лише для металургії, а й для всієї економіки. Падіння почалося в IV кварталі 2004 року, коли світові ціни пішли донизу. Зараз ситуація залишається гарною, проте дуже багато у нашому економічному розвитку залежить не від дій уряду, а від зовнішніх чинників. Ми тільки можемо або поліпшити, або погіршити становище. Сьогодні тут вже згадувалися події з реприватизації, акумулювання всіх коштів державних інституцій та фактичне знекровлення інвестицій тощо. Добре, що цього зараз не відбувається, але ми залишасмося надзвичайно вразливими.

І тому питання інфляції, яка зараз є надзвичайно великою, є ключовим моментом, з яким необхідно боротися. Ви кажете: дуже добре, що прийняли програму, дуже добре, що прийняли бюджет. Проте, якщо спочатку приймається бюджет, який дає поштовх зростанню всіх інфляційних очікувань, а після цього ми починаємо розробляти антиінфляційну програму, яка буде з інфляцією, яку ми самі ж і породили, боротися, то на мій погляд, краще було б одразу приймати бюджет, який би давав реальне зростання. Бо, на жаль, номінальне зростання, яке проголошується, на 30 або 40 %, вже реалізується у зростанні інфляції. Тому дуже важливо, щоби насправді був розроблений і погоджений з Національним банком план антиінфляційних заходів. Проте цей план, на жаль, ще не є достатньо жорстким. На мою думку, саме обговорення в такому товаристві і повинне надати підтримку тим, хто казатиме: ми повинні зупинити те, що є загрозою - інфляцію.

ЛИТВИЦЬКИЙ Валерій Олексійович
Керівник Групи радників Національного банку України

Мені особисто не подобається ідея давати атестацію першим ста дням. Я поважаю традиції, проте вважаю, що підстав для того, щоби робити висновки, поки що немає. Є підстави сказати про те, що зроблено за сто днів, що може бути атестовано ще через сто днів як позитивний момент. Бо в діяльності будь-якого уряду є як «плюси», так і «мінуси». Будь-який уряд успадковує «плюси» і «мінуси», і будь-який уряд передає їх у спадок. Тому на тему спадщини я довго не говоритиму, тим більше що одна із вад, у діяльності уряду полягає в тому, що він надто артикулює тему спадщини. Адже в спадщину

він отримав не лише високу інфляцію, але й «розігрітий» споживчий попит, «розігріті» інвестиції, гривневу стабільність, в пристойному стані металургію...

Я хочу лише сказати про свої позитивні та негативні імпресії, які можуть розвинутиися або у проблеми, або у подолання якихось вершин. Почну з негативних.

Перше. Корективи до макробюджету, мені здається, дають більші акценти на споживання, сильніший загальний ціновий фон, вищий потенціал інфляції цін споживчого кошику.

Друге. Надмірна артикуляція на спадщину в негативній її частині, про що я вже сказав.

Третє. Невважені заяви, які не сприяють стабілізації очікувань. Не стану говорити про теорію динамічної неефективності грошової політики. Про наї писали Фрідман, Прескот, Фелпс, Кідланд. На їхню думку, якщо ви хочете, щоби грошова політика була неефективною, всюди говоріть про високу інфляцію. Вона високою і буде. На жаль, таке враження, що немає жодної владної «вулиці», з якої б не лунали заклики до збудження інфляційних очікувань. Якщо ви таку «вулицю» знаєте, ви її мені, будь ласка, назвіть. Маю на увазі у даному випадку заяви про емісію, обмінний курс, його переприв'язку, розходження в інфляційних прогнозах між Нацбанком і урядом. Я ще розумію експертів... Тільки січень почався, а вже прогнози, вибачте, «прокукурікані». Хоч сонце не сходить – головне дати вчасно прогноз. Кар'єра цього експерта не постраждає, а інфляційні очікування вже запущені.

Четверте. Тупцювання на місці в питаннях приватизації в частині кадрових проблем.

П'яте - те, про що вже говорив І. А. Шумило: антиінфляційні заходи втілюються з відставанням. Невизначними є дії впливів на товарну пропозицію Мінекономіки, Мінагрополітики, незадовільною є діяльність Антимонопольного комітету, не розгорнуті акції товарних інтервенцій з резервів на чутливих до коливань попиту і пропозиції ринках. Загрозливо розвиваються події на ринку палива.

Шосте. Рух коштів уряду на казначейському рахунку в Нацбанку містить не лише ефект стерилізації, але й ризик надмірного стиснення ліквідності. Принаймні дебетове сальдо з ПДВ необхідно повертати, про що, слава Богу, нарешті сказано, і досить вагомо, на рівні Президента. А також надолужити згаяне після того, як відкрили канал бюджетного фінансування після розв'язання тендерної проблеми. Зараз я не маю достатньо часу щоби пояснювати, яка природа профіциту, який ми маємо за ці два місяці. Частково ця природа

містить не тільки неповернення ПДВ, а й „тромби” у фінансуванні на місцевих рівнях, оскільки механізм державних закупівель не працює. Якби зняти ці проблеми, ми побачили б реальну суму бюджетного розриву.

Сьоме. Не відчувається відчутних змін у двох рецесійних галузях: це будівництво і нафтопереробка. Нестабільна ситуація у сільському господарстві. Декілька місяців спад і нарешті такий легкий, «несміливий» «плюс». А це галузь, яка впливає на баланс попиту і пропозиції, тому що у продовольчому кошику домінують продовольчі товари - їх понад 50 %.

І останнє. Затяглося вирішення питання щодо відновлення експорту зерна на світові ринки і продтоварів до Росії. Треба ретельніше працювати на російському й європейському ринках – щоб мати адекватний приплив валюти.

Тепер про позитиви. Їх дуже багато. Бюджет виконується непогано, не дивлячись на те, що у профіциті є та частина, про яку я сказав. Орієнтація на зменшення боргового, не податкового, навантаження – це добрий знак. Податки збирають краще, митниця працює краще. Стерилізаційні зусилля в основному не виходять за межу прийнятного, якщо не рахувати того, що я сказав в частині повернення дебетового сальдо з ПДВ. Валютний ринок працює без надмірного втручання Нацбанку. Це добре, що люди хеджують свої ризики не тільки в долари, не тільки в євро, а й в гривню. Попит на гривню зараз мало не на історичних максимумах. Чому люди обирають гривню і здають долари? Не тільки тому, що вони хочуть трансформувати ці заощадження в євро. Тому, що люди, по-перше, мають що конвертувати – це 47 % зростання номінальних доходів за січень. І навіть за такої інфляції, яка вже півроку не опускається нижче 2 % на місяць, це, все ж-таки, вдвічі більша динаміка зростання реальних доходів.

Далі. Мобілізаційні заходи з управління ліквідністю здійснюються адекватно. Я вчора мав дискусію з однією видатною людиною з приводу ліквідності. Ніхто економіку на монетарну дієту не посадовив. Грошова маса зростає більше, ніж минулого року. Кредити зростають більше, ніж минулого року. Наприклад, в рази швидше зростає споживче кредитування у національній валюті. Тому економічне зростання має досить істотне монетарне підживлення. Валютні резерви оновили історичний максимум: 32, або приблизно 33 мільйони доларів, можливо, й сьогодні ще буде поповнення. Стає більш передбачуваною ситуація з цінами і поставками газу. Ситуацію не назвеш, так би мовити, що вона «у шоколаді». Це не так. Підписані

чи не підписані контракти – я не знаю. Але вона стає більш зрозумілою. Добре, що є Програма уряду. Якщо вона вже затверджена, то це прекрасний позитив. Я не впевнений, що вона така, що не потребує доопрацювання, проте база все ж є!

У лютому, на відміну від 2007 року, динаміка зростання ВВП у промисловості, в галузі сервісної економіки стала висхідною. Можливо, це корекція, це ще не настільки висхідний тренд. Проте в січні і інфляція прискорилася, і зростання уповільнилося. У лютому інфляція на 0,2 в. п. знизилася, зростання прискорилося: до 5,8 % ВВП при бюджетному орієнтирі 6,8 %, і 8,8 % зростання промисловості при орієнтирі 7,8 %. Тому все ж треба не нагнітати ситуацію: загроза зростанню набагато менша, ніж загроза прискорення інфляції. Навіть з урахуванням ефекту базового порівняння. Зупинено піврічне падіння виробництва у сільському господарстві. Більш рівно, ніж минулого року, позитивно працює енергетика - хоча погода тепла. Надходить інформація щодо активізації проведення пенсійної реформи та реформи вугільної промисловості. Зароджується слабка, проте позитивна тенденція стабілізації темпів інфляції. Підготовлені антиінфляційні заходи. Уряд намагається «розворушити» приватизацію, всупереч нерозв'язаності кадрового питання. Реальні доходи зростають вдвічі швидше, ніж рік тому. Схоже, споживчий потенціал посилюється. Погашення внесків «Ощадбанку», звісно, перегріває споживчий попит, стає додатковою «вагітністю» інфляції. Але «для того і шука, аби карась не дрімав». Я маю на увазі і Уряд, і Національний банк. Ми в комфортних умовах не живемо. Кожен рік ці виклики виникають, тому кожному треба займатися своєю справою.

Інвестиційний потенціал не зазнав стиснення. Я впевнений, що результати цього року щодо зростання ВВП багато в чому живляться інвестиційними напрацюваннями, які були зроблені ще починаючи з 2006 року.

Таким чином, досить багато позитивних «імпресій», але вони можуть трансформуватися у речі, які не виходять за межу якихось корекцій або позитивних сигналів. Натомість існують і негативні, досить серйозні виклики. Тому я і не беруся давати переважно позитивну або ж переважно негативну оцінку. Потрібен час.

Найбільшу проблему я вбачаю в тому, що пов'язане з можливою корекцією бюджету. На відміну від минулого року цю корекцію слід зробити тоді, коли буде з'ясована ситуація за I квартал. Минулого року це зробили, не дочекавшись показників по I кварталі, ні по інфляції, ні по ВВП, ні по поточному рахунку. Цього року можна це ж мати. У 20-х числах квітня будуть останні більш менш важливі

макроіндикатори: попит-пропозиція валюти, платіжний баланс. Тому треба не тільки переглядати прогноз інфляції, а робити перегляд всього бюджетного макропакету. Про це говорив Президент. Мабуть, і він не мав впевненості у тому, що бюджетний орієнтир знаходиться в зоні досяжності.

Наостанок наважуся зробити власний прогноз, незважаючи на те, що критикую своїх друзів за те, що вони вдаються до прогнозів нашвидкуруч: уряд і Нацбанк за певних зовнішніх та внутрішніх чинників можуть претендувати як мінімум на те, щоби мати інфляцію, меншу, ніж минулого року. Уряд і нацбанк разом з ним, можуть претендувати, як максимум, на те, щоби вписатися у комфортний коридор менше 10 %. Якщо не впишемося, буде друга п'ятирічка прискореної інфляції. Перша п'ятирічка – це 1996-2000 рр. включно; потім три роки - дезінфляційна пауза, цього року стартувала друга п'ятирічка.

А що стосується завдання-оптимуму – не мінімуму і не максимуму – все залежатиме від перегляду бюджету. Який буде зроблений акцент? Які таргети «потраплять у радар»? Якщо такий таргет, щоби «нагнати» ВВП під 1 трлн грн і виконати всі соціальні ідеї, не рахуючись із тим, якими будуть інфляційні наслідки, це буде програма навіть і не мінімум. Але може бути інший таргет - мати антиінфляційний консенсус, бути, вибачте за такий вислів, якщо не «церберами», то «ротвейлерами» цінової стабільності, розуміти, що це найбільший в макрорішеннях ризик – виклик зростанню. Тому що ніхто не буде у банках зберігати гроші, якщо депозитні ставки не будуть привабливими. Ніхто даватиме кредити, якщо відсотки перевищуватимуть показник інфляції за 20 %.

Тому я бачу тут багато друзів з відпору інфляції. «Друзів» інфляції досить багато, ворогів – ще більше: це люд простий. До «друзів» інфляції належать і ортодоксальні політики, недалекоглядні бізнесмени, які запускають ціновий «бумеранг», забуваючи при цьому, що він повернеться до них більш високими цінами на продукцію, яку вони будуть закуповувати. Це - боржники, які набралися боргів, тому що знеціненими грошами ці борги легко повертати. І, нарешті, це ті, хто хоче за рахунок інфляційного податку виконати всі видаткові зобов'язання. Цей податок не треба адмініструвати: вищою буде інфляція – вищими будуть номінальні доходи ВВП і надходження до бюджету. Тому давайте побажаємо, щоби «друзі» інфляції підняли руки, а вороги інфляції були мобілізовані, а не демобілізовані поганими прогнозами.

ЗРІБНЯК Анатолій Леонідович
**Заступник Керівника Головної служби соціально-
економічного розвитку Секретаріату Президента України**

В Секретаріаті Президента теж аналізували перші підсумки роботи уряду, попри всю умовність цієї дати. Тому я хотів би оголосити і зі свого боку і певні позитивні результати, і певні проблеми.

Що стосується позитивних результатів, звісно, Секретаріат Президента підтримує думку, яка тут вже лунала, стосовно того, що можна безумовно віднести до позитиву те, що уряд протягом 30-ти днів від того, як він набув своїх повноважень, схвалив на своєму засіданні і направив до Верховної Ради Програму діяльності Кабінету Міністрів.

Звісно у цій програмі далеко не все нас влаштує. Є і критичні моменти. Але в цілому те, що уряд продемонстрував своє стратегічне бачення цим кроком, безумовно, це його набуток.

Уряд провів антикорупційну експертизу актів попереднього уряду, за результатами якої переглянуто або скасовано 22 акти. Предметом експертизи було виявлення тіньових схем при витрачанні бюджетних коштів, або при відчуженні державного майна. Є ряд позитивних результатів в окремих сферах – макроекономічній та макрофінансовій, реального сектору та соціальної сфери.

Зокрема у макроекономічній сфері можна відзначити виконання бюджетного плану. За січень-лютий план по доходах перевиконано на 8 %, а саме зростання доходів загального фонду державного бюджету перевищило 50 %. Бюджет за два місяці виконано з профіцитом. Темпи надходжень до бюджету забезпечено насамперед через покращання адміністрування податків і зборів митними органами, через ліквідацію схем ухилення від оподаткування.

Є зрушення на краще у реальному секторі. Зокрема, у промисловості уряду вдалося продовжити позитивну тенденцію випереджаючого зростання машинобудування, яке, по суті, визначає науково-технічний прогрес в усій економіці. Темпи приросту промислового виробництва складають близько 9 %, а темпи зростання виробництва у машинобудуванні - близько 35 %.

Є зрушення на краще у соціальній сфері, про які тут вже говорили: близько 40 % зростання номінальних доходів населення і понад 23 % зростання реальних доходів. Це - вдвічі більше, ніж торік. Реальна зарплата теж зростає темпами, вищими, ніж у минулому році.

Ряд важливих кроків зроблено у сфері пенсійної політики. Зокрема збільшено «вартість» одного року страхового стажу, перераховано пенсії, призначені згідно з законом

про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування із застосуванням показника середньої зарплати. У галузях економіки це 928 гривень. Зріс з початку року мінімальний розмір пенсії, хоча інфляція дещо «з'їдає» це зростання. Внесені зміни до закону про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування. Стосовно врегулювання питань пенсійного забезпечення батьків-вихователів сімейних будинків нині передбачається, що сімейні внески здійснюватимуться для них за рахунок державного бюджету. Збільшено також розмір пенсій за особливі заслуги для матерів, які мають 5 і більше дітей, яких виховали до 16-ти річного віку. Збільшено одноразову соціальну допомогу дітям-сиротам, дітям, позбавленим батьківського піклування після закінчення ними навчального закладу. Тобто є ряд важливих кроків для покращання ситуації у соціальній сфері.

Звісно, є ряд і проблемних питань. Тут вже критикувалася Програма діяльності уряду. На наш погляд, ряду питань у цій програмі дійсно не вистачає. Нас турбує, що по багатьох завданнях ще не визначені конкретні терміни – зокрема, не визначено термін закінчення роботи і подання до Верховної Ради такого важливого документа як проект Податкового кодексу. Не приділено належної уваги у Програмі уряду і питанням погашення заборгованості із зарплати, яка зростає з початку року. Не враховано завдань указів Президента стосовно питань розвитку зернового ринку, мається на увазі розробка Програми «Зерно України 2008-2015 років», а також указу Президента про заходи щодо будівництва доступного житла. Не закріплено обов'язків уряду як суб'єкта законодавчої ініціативи щодо обов'язкового проходження у Верховній Раді законопроектів, які розроблятимуться на виконання програми діяльності уряду.

У макрофінансовій сфері не вдалося вирішити проблему відшкодування ПДВ з бюджету: з початку року маємо зростання боргів з ПДВ. Зараз вони досягли 9,5 мільярда гривень. Із фінансових планів державних комерційних підприємств затверджено лише фінансовий план підприємства «Укрпошта», не затверджено фінансовий план підприємства НАК «Нафтогаз». Таким чином, накопичилися проблемні питання щодо указу Президента України про введення в дію рішення РНБОУ «Про заходи щодо стабілізації фінансового стану НАК «Нафтогаз України»». У бюджеті поки що немає більше 4 мільярдів гривень для погашення різниці у цінах між тими, за якими «Нафтогаз» закуповує імпортований газ, і тими, за якими він продає цей газ підприємствам для надання населенню послуг з теплопостачання.

Якщо говорити про макроекономічну сферу, тут теж є тривожні тенденції. Зокрема, це уповільнення зростання ВВП, уповільнення темпів зростання в ключових секторах економіки -і в промисловості, і в сільському господарстві. Головна тема, яка сьогодні тут вже звучала: допущено серйозне збільшення споживчих цін. Фактично вибрано 60 % річної інфляції за прогнозним показником, закладеним до бюджету. Це, звісно, не може не непокоїти.

На цьому тлі надто затягнулася робота уряду над доопрацюванням і завершенням роботи над антиінфляційними заходами і їх затвердженням. В ході аналізу цих заходів ми дійшли висновку, що там надто вагомою є частка адміністративних заходів і важелів. Ми згодні з висновками Національного інституту стратегічних досліджень, що це дає лише короткостроковий ефект, не усуваючи глибинних причин інфляції. Тому потрібно більше працювати над ринковими важелями, заходами з дотримання антимонопольного законодавства.

Є низка серйозних питань і в енергетичній сфері стосовно контролю над ситуацією, зокрема, на ринку нафтопродуктів. Як відомо, з початку року наполовину скоротилися поставки сирої нафти, що було компенсоване за рахунок імпорту нафтопродуктів, що, дійсно, збільшило ціни на них. Тому для уряду залишається актуальним і питання налагодження дієвого діалогу з нафтопереробними компаніями, і здійснення переговорного процесу з Росією, і укладання договору щодо співпраці органів виконавчої влади з нафтотрейдерами, нафтопереробними компаніями для визначення узгоджених дій на ринку нафти і нафтопродуктів – як щодо ресурсного забезпечення, так і щодо цінових коливань та узгодження графіку зупинки підприємств на планові ремонти. Актуальним залишається питання антимонопольного регулювання ринку нафтопродуктів.

Що стосується газової угоди, до неї є у нас теж ряд питань. Не все в ній відповідає директивам Президента на переговори української делегації щодо укладання цієї угоди. Зокрема, це допуск на український газовий ринок дочірньої або афілійованої компанії ВАТ «Газпром». Цією угодою передбачається також укладання довгострокового контракту з цією дочірньою компанією, тоді як з «Газпромом» угода передбачається лише на 2008 рік.

Є й інші питання, зокрема, відсутність гарантій забезпечення українських споживачів як в частині ресурсного наповнення, так і в частині цінових параметрів. Нова ціна за російський газ - 315 доларів, яка може бути базовою в наступних переговорах, уже означена, проте не означена ціна на транзит нафти територією України, на зберігання газу в українських газосховищах, що теж турбує.

Турбує також те, що з початку року вступив у дію закон про внесення змін до деяких законів України щодо стимулювання енергозбереження, а підзаконних актів по цьому закону, на жаль, не прийнято. Є низка проблемних питань і у сфері захисту прав власності, і в соціальній сфері, і у сфері формування довготривалих чинників економічного зростання, і до інноваційної діяльності. Тут - дуже широке поле для роботи уряду.

КАРАСЬОВ Вадим Юрійович
Директор Інституту глобальних стратегій

Оскільки мій базовий фах – політекономія, я вирішив дещо втрутитися у цю суто професійну фахову суперечку. Хочу розпочати з того, про що говорив В. О. Литвицький, основна ідея виступу якого полягає в тому, що досить важко давати сьогодні оцінки. Є такий фільм «Труднощі перекладу» Софії Копполи. Дійсно, є «труднощі перекладу» нинішніх економічних і соціальних індикаторів в аналітичні оцінки, політологічні, політико-економічні і економічні. Проте, незважаючи на те, що Валерій Олексійович вирішив підстрахуватися «імпресіями» замість якихось усталених оцінок, він все ж дав свої позитивні і негативні імпресії від діяльності уряду Тимошенко. І я спіймав себе ось на чому: дійсно, є багато позитиву. Але є й висхідні тенденції останніх 8-9 років української економіки. Всі економіки СНГ зростають! Наприклад, «чемпіон» з економічного зростання на пострадянському просторі – Азербайджан – має 35 % щорічного економічного зростання. Це відновлювальне зростання, але то вже технічні деталі.

Проте ці висхідні тенденції можна зірвати. І тут я ставлю інше питання: якби сьогодні ми аналізували діяльність за, скажімо, 300 днів, чи півроку, чи рік діяльності уряду Януковича, чи була б сьогодні така інфляція? Я не є «уболівальником» уряду Януковича, але все ж це питання мене хвилює: чи були б проблеми з бензином, з газом, з інфляцією, з ревальвацією і таке інше? Я себе навіть спіймав на думці, що, можливо, і не було б.

Я не кажу вже про платіжний баланс. Можна бути гордими з того, що у нас курс гривні стає вищим щодо долара. Але як це вплине на експортно-імпортний баланс України? Як це вплине на її платіжний баланс? На торговельне сальдо?

І тут постає інше питання. А якщо сьогодні провести опитування простого українця? Що він скаже? А він скаже, що, по-перше, економічна ситуація його тривожить, що йому не стало жити краще,

навіть при тому, що він отримав тисячу гривень. Хоча не всі цю тисячу отримали, а й уряд Януковича збирався цю тисячу виплачувати, тільки не в такому пожежному, передвиборчому, політично-кампанейському режимі. І у всіх є таке відчуття, що щось не так. За всього того, що все, нібито, добре, запально – а спокою немає. І щастя немає. І ось в цьому – вже матеріал, сировина для оцінок.

Йдемо далі. При всій критиці до уряду Януковича, цей уряд, тим не менш, мав концептуальний стрижень. В чому він полягав? Що його політика - це політика стабілізації економіки, яка спирається на монетарну стабільність, політика «неоіндустріального зростання». Так, це пострадянська модель економіки, з азійським ухилом, про це неодноразово говорив М. Я.Азаров, це так звана модель азійських економік зростання. І, тим не менш, у дій цього уряду була концепція. Під неї формувалися експортно-імпорتنі операції, їй був підпорядкований обмінний курс.

А що таке уряд Тимошенко? Це «уряд мрії»? Ні. Якийсь епохальний уряд? Ні. Це уряд європейський? В чому полягає прорив? Якщо це європейський прорив, то де єврореформи? Прорив потрібний! І за ці сто днів вже можна було викласти пакет єврореформ і його обговорювати. Але я цього не бачу. А бачу замість «проривів» «пориви»! «Пориви» як наслідок цих «проривів»! «Пориви» в інфляції, у цінах і таке інше. Я тільки бачу, що це уряд соціальний, що прем'єр – соціальний, оскільки робиться акцент на соціальності. І це не випадково. Тому що, якщо говорити про політекономію цього уряду й політекономію його політики, то цей уряд ставить перед собою інше завдання, аніж якісь українські реформи.

Точніше, я висловився би так: є уряд, і є прем'єр-міністр. Для прем'єр-міністра ця посада – транзитна, для неї тут важливі більше політичні завдання, аніж економічні, а тим більш, якісь проривні завдання. Навряд чи вона розраховувала, що за два роки можна зробити якийсь прорив. Не буде вона цього робити хоча б тому, що розуміє, що з таким «проривом» досить ризиковано йти на президентські вибори 2009 року. Тому, все ж, цей прем'єр-міністр - політичний, і якщо давати оцінку, якщо говорити про позитивну оцінку, то можна давати окрему оцінку Юлії Тимошенко як політику, окремо Юлії Тимошенко як прем'єр-міністру, окрему оцінку фінансово-економічного блоку уряду, який формувала особисто Тимошенко і який є її «міні-кабінетом», і ще окремо можна давати оцінку діям уряду в цілому.

Щоб не перевантажувати оцінки за такими критеріями, скажу тільки одне. Якщо говорити про політичні надзавдання, які ставила перед собою Юлія Тимошенко особисто як прем'єр-міністр,

то вона їх виконала, причому, можливо, досить добре. Тому що для неї було важливо, перш за все, закріпитися у владі. Це я назвав би «контрактом з елітою». Для неї сьогодні важливо, перш ніж вийти на президентські перегони, підписати «контракт з елітою», «перевербувати» еліту, сформувати свій «елітний пул» і стати лідером еліт. Тому що електоральним лідером вона вже є. «Контракту з елітою» в неї немає, а «контракт з електоратом» в неї вже був. Тому у неї було подвійне завдання: розширити «контракт з електоратом» та укласти «контракт з елітою». Звідси всі ці соціальні ініціативи, виплати тощо. Виплати можна було робити по іншому. Не поспіхом, більш методично, більш технологічно, а не політтехнологічно. Вони були зроблені у політтехнологічному ключі, а не в організаційно-технологічному. Вона розширила свій «контракт з електоратом», про що свідчать останні рейтингові дані, тому що підтримка її населенням збільшується. І «контракт з елітою» теж в неї виходить, тому що вона підтягує під себе багато елітних гравців, вони розставлені сьогодні на ключові посади у Кабінеті міністрів І, хоча не все у виконавчій владі виходить, але в цьому напрямку робота є.

Що може бути далі? Далі може бути таке. Маючи «контракт з елітою», який ще не повністю сформований, вона в силу всіх цих інфляційних очікувань, ревальваційних тенденцій тощо, може втратити «контракт з електоратом». І головна інтрига наступних ста днів полягатиме в тому, чи зможе вона втримати «контракт з електоратом», вже маючи на підході «контракт з елітою». Чи навпаки, не отримає ані «контракту з елітою», ні «контракту з електоратом».

АКИМОВА Ірина Михайлівна
Народний депутат України

Во-первых, я стараюсь приходить на все общественные слушания: сердце каждого эксперта всегда бьется в ритме сердец других экспертов. Во-вторых, я считаю, что это всегда самое важное - обсуждение экономической программы хоть оппозиции, хоть коалиционного правительства вместе с общественными организациями и экспертным сообществом. Мне очень понравилось выступление В. Ю. Карасева, и я во многом с ним согласна в оценке тех задач, которые ставит перед собой правительство Тимошенко. Поэтому хочу начать со следующего.

Как можно оценивать деятельность правительства, тем более, когда речь идет всего о ста днях? Во-первых, здесь действительно нужно быть объективными: за сто дней перевернуть мир «вверх тор-

машками» достаточно сложно любому правительству. Да и никто этого от него и не ожидает.

Вот почему я не хочу повторять цифры, которые наверняка уже звучали: и по поводу высокой инфляции, и по поводу замедления темпов роста ВВП. Потому что здесь всегда можно бросить вполне объективный упрек – «руку» к инфляции «приложило» не только сегодняшнее правительство Ю. Тимошенко, но и правительства В. Януковича, Ю. Еханурова, все предыдущие правительства, начиная с конца 2003 года. Вот почему я предлагаю оценивать деятельность этого правительства, как и любого другого, по двум критериям.

Первый критерий – выполняет ли правительство взятые на себя обещания? Я имею в виду не электоральные обещания, а программу правительства, которая была опубликована и представлена.

Второй критерий. Любое правительство, даже за короткий промежуток времени, может и должно начинать реализовывать меры, которые закладывают основы стабильного экономического роста. В этом его роль. И оно может делать это в течение короткого промежутка времени. Делает ли правительство Ю. Тимошенко то, что ему предписано?

Давайте посмотрим на первый критерий: выполняются ли электоральные обещания? Первое, самое популярное электоральное обещание – это выплата, точнее компенсация сбережений в Сбербанке в течение двух лет в размере 132 миллиардов гривен. А не 6 и не 8 миллиардов гривен, которые заложены в бюджете этого года. Первое обещание не выполняется потому, что то, что заложено в бюджет на этот год, это всего лишь 7 % от оригинальной суммы. Слава Богу, что не выполняется! Но факт остается фактом: оно не выполняется.

Второе. В программе четко написано: «мы обещаем резкий рост социальных доходов - и через зарплаты, и через трансферты – при сохранении макроэкономической стабильности экономики и низкой инфляции». Если это обещание выполнимо – а я лично, как эксперт, в этом сомневаюсь – тогда наши политические оппоненты должны показать, как они собираются это делать. И показать не намерениями, не обещаниями, а реальными действиями! На сегодняшний день это обещание пока не выполняется.

Вот почему я хочу сразу отметить, что уже по этому критерию, к сожалению, позитивная оценка деятельности правительства Тимошенко сегодня не проходит.

А теперь давайте посмотрим на второй критерий: насколько сегодня закладываются основы стабильного экономического роста, который является единственной базой для роста социальных доходов и социальных расходов в будущем? Если кратко дать оценку этой

части, то на сегодняшний день я бы охарактеризовала деятельность правительства Ю. Тимошенко следующими слоганами.

Во-первых, это экстремальный социальный популизм. Это не социальная ориентированность - здесь я не согласна с В. Ю. Карасевым - это социальный популизм.

Во-вторых, это очень сильная дестабилизация всех макроэкономических показателей, которая может, к несчастью, длиться достаточно долго - справиться с нею будет не так уж просто.

В-третьих, это фантастическое использование силовых сугубо административных методов регулирования, в первую очередь, в экономической сфере, да и, к сожалению, не только в ней.

В-четвертых, это существенное ухудшение инвестиционного климата, которое произошло достаточно быстро: всего лишь за два с половиной месяца после прихода к власти. И отсюда, как раз, вытекают и последующие шаги.

Общая схема, как и схема любого популиста, следующая. Сначала дается обещание, близкое сердцу любого электората, которое можно выполнить какими-то инструментами за достаточно короткий промежуток времени. Далее выбираются инструменты, обычно силовые или административные, и обещание начинает выполняться. Никто на самом деле не собирается выполнять его до конца, потому что это и невозможно. Поэтому далее переходят к третьему этапу – поиску внешнего врага, который мешает выполнению этого обещания. И после этого нужно быстро уходить с политической арены для того, чтобы решать следующие политические задачи. Сейчас мы видим развертывание такого сценария.

Социальный популизм – это пример с выплатой сбережений Сбербанка, обещание роста зарплат, обещание роста трансфертов. На сегодня я назову лишь одну цифру – разрыв между ростом ВВП и ростом реальных доходов населения резко увеличился. В 2007 году он сократился и составлял всего 5 процентных пунктов. А сейчас – судите сами: 25 % в январе рост реальных доходов и 4,9 % рост ВВП. Это - закладывание основ инфляции. Это - обещания, которые никто не собирается реализовывать в долгосрочном будущем. И это - проблемы будущего правительства, которое придет на смену и которому придется ими активно заниматься.

Теперь посмотрим на ситуацию в макроэкономике. Что сейчас может быть важнее стабилизации инфляционных процессов? Понятно, что, к сожалению, сейчас уже никто не говорит о возможности реального снижения инфляции в 2008 году. Сейчас речь идет уже о годе 2009-м. Где скоординированная бюджетная и монетарная поли-

тика? Одними усилиями Нацбанка, который ужесточает монетарную политику, к сожалению, колесо инфляции в обратную сторону не повернешь. В бюджетной политике нам предлагается дальнейшее раскручивание социальных расходов.

Еще одна цифра. Начиная с 2008 года, доля социальных трансфертов в структуре реальных доходов опять начала повышаться. Что это означает? Это означает, что идет прямое подтверждение тезиса: господа, давайте быстро проедать наш ВВП! После нас – хоть потоп! Давайте быстро накормим страждущих – и за это они за нас проголосуют!

Следующий момент – это обещание качественного инвестиционного климата. Вещь замечательная, что касается намерений, которые можно увидеть в программе правительства. За многие из них мы с вами проголосуем обеими руками. Вопрос в том, что они не реализуются. А те методы, которые используются, прямо противоречат этим намерениям.

Что мы видим в налоговой политике? Мы видим снижение налогового давления и улучшение администрирования налогов, обещанное в программе? Боюсь, что нет. Мы с вами видим накопление задолженности по НДС. Мы видим совершенно противозаконные меры по прекращению использования оборота векселей НДС. Мы видим, что ГНАУ выводится из-под действия закона о проверках. А это значит, что ей даются фантастические полномочия. Зачем? Для того, чтобы «выколотить» из бизнеса деньги, необходимые для госбюджета для оплаты своих популистских социальных обещаний.

Я спрашиваю себя и общественность: это закладывает основы для стабильного экономического роста и роста социальных доходов? Я очень сильно сомневаюсь. Это закладывает основы для снижения темпов роста ВВП, а значит, торможения социальных программ в будущем.

Давайте посмотрим на изменение спрэдов, т. е. оценки внешними инвесторами инвестиционных рисков в Украине. За последние два месяца они резко повысились. До нового года наши инвестиционные риски были существенно ниже, чем в России. А сейчас они почти в два раза выше! И вот здесь уже списывать на прошлое правительство очень сложно.

Если суммировать все сказанное, то, еще раз ссылаясь на слова В.Ю. Карасева, создается впечатление, что правительство пришло ненадолго, и что ему в принципе все равно, что будет через следующие сто дней. Возможно, они не собираются быть у власти следующие сто дней. Сейчас правительство собрало электоральную поддержку – и этого достаточно! Теперь нужно быстро уходить и перекладывать проблемы на своих последователей.

По моему мнению, это не только бессистемный, но и абсолютно безответственный подход. Почему осколки здорового экономического подхода, которые проявляются – например, попытка создать независимый регулятор в сфере ЖКХ – тонут под этой общей массой популизма?

И последнее. С моей точки зрения, этот социальный популизм – в его экстремальной форме – очень опасен. Он имеет очень долгосрочные последствия. Во-первых, когда он дестабилизирует макроэкономику, заниматься восстановлением экономической стабилизации очень сложно. Время идет. А это откладывает в сторону и тормозит на очень долгий период времени структурные реформы, которые действительно нужны экономике. То есть, это откладывает возможности нормального развития страны, возможно -на несколько лет. Это опасно. И есть другая сторона медали, связанная с демократией. Мне кажется, что электорат начинает уже немного прозревать. Невзирая на достаточно высокие рейтинги в социальных вопросах, я понимаю, что, конечно, эти выборки не репрезентативные, но, например, вчера на канале ICTV в программе «Свобода слова» было очень интересно увидеть реакцию зала, когда 65 % высказались против экономических действий правительства Тимошенко. Мне кажется, что это начало экономического прозрения электората и потенциальной потери электоральной поддержки правительством Ю. Тимошенко.

Что может следовать далее, когда исповедуются категории популизма? Электорат устает от невыполненных обещаний. Он начинает искать жесткую, сильную «руку». Вот тогда возникает тезис о жестком тоталитарном режиме, который сможет, наконец, установить порядок в стране. А это противоречит полученным нами виигрышам в области демократии, за которые мы заплатили достаточно высокую экономическую цену. Вот почему, на мой взгляд, сегодня мы должны оценивать деятельность правительства Тимошенко как очень опасную. И наша экспертная задача как раз и состоит в том, чтобы объяснять электорату опасность экономического популизма, дабы, делая свой выбор в будущем, он задумывался не только над обещаниями политиков, но и над тем, могут ли они и согласны ли они эти обещания выполнять.

ФЕСЕНКО Володимир В'ячеславович

Директор Центру прикладних політичних досліджень «Пента»

Я думаю, ця тема актуальна не лише з точки зору того, що вже настала ця символічна дата - більше ста днів, а тому, що дійсно є що обговорювати. Насправді, перші сто днів уряду Тимошенко оцінювати і легко, і важко. І ось чому.

По-перше, уряд Юлії Тимошенко, і перший і другий, це швидкі результати у перші сто днів. У неї немає проблеми, чим звітувати – і ми це завтра побачимо. Інша проблема, що за швидкими результатами є можливі і потенційні проблеми у майбутньому. Тут багато говорилося про соціальний популізм, а сама Ю. Тимошенко це називатиме соціальною спрямованістю діяльності її уряду. Щодо популізму, на мою думку, треба чесно і відверто сказати: можливо, вона стала «піонером» популізму, проте зараз вся українська політика «заражена» соціальним і економічним популізмом. Я чекаю, коли з'явиться антипопулістська політична сила, з радістю за неї проголошую. Поки такої немає.

Далі. Уряд Ю.Тимошенко – це яскрава, рішуча діяльність. Проте діяльність на межі ризику, а іноді, і за межею ризику. Чому важко підбивати баланс позитивів і негативів діяльності Тимошенко та її уряду? Тому, що очевидні досягнення тісно пов'язані з реальними або потенційними проблемами. Якщо запитати пересічних громадян, чим запам'ятався уряд Тимошенко в перші сто днів – всі знають відповідь на це запитання. Це, безумовно, виплата 1000 гривень за радянські заощадження. Але якщо тих же громадян запитати, а чим вони незадоволені, що їх більше всього турбує у перші сто діяльності уряду Тимошенко, то також абсолютна більшість відповідь на це запитання - і ви знаєте цю відповідь – це карколомний стрибок цін. Пересічні громадяни також вже стали фахівцями у питаннях інфляції, скоро вже почнуть розповідати про стерилізацію грошей і якісь інші економічні категорії. Але це дійсно реальна проблема – неоднозначність: є досягнення, є й проблеми.

До речі, у зв'язку з цим про рейтинги. Така сама неоднозначна ситуація й щодо рейтингів. Останні опитування свідчать, що відбувається, буквально за останній місяць, значна поляризація в оцінках діяльності уряду Тимошенко. Рейтинги «стригнули» в перші місяці її діяльності на посаді прем'єра, вона зараз є безумовним лідером в, так би мовити, віртуальних і президентських перегонах, але водночас за останній місяць починає швидко зростати негативна оцінка діяльності уряду Тимошенко. Ось дві сторони цієї істини.

І. М. Акімова вже згадувала про вчорашню програму «Свобода слова». Хочу сказати, що є дані соціологічних опитувань, які були проведені наприкінці лютого і в березні. Близько 70 % українських громадян оцінюють, що соціально-економічна ситуація в країні за останній час погіршилася. І в цьому саме полягає причина, чому посилюються негативні оцінки діяльності уряду Тимошенко. Але є поляризація: одні вірять в Ю. Тимошенко, і для них це - «уряд надії», а

інші вважають, що це джерело всіх наявних соціальних, економічних і політичних проблем.

Лише по двох питаннях покажу, як тісно пов'язані досягнення і проблеми. Ти ж самі виплати 1000 гривень – безумовно, є досягненням, але водночас всі виступаючі звернули увагу на протилежний бік цього досягнення. Це пов'язано з інфляційними очікуваннями. Розірвати їх практично неможливо. Газова угода – досягнення? На мій погляд, так. Значною мірою в газовій угоді вдалося відстояти національні інтереси. Інша річ, що остаточно газові проблеми не вирішені. Більш того, є ризик виникнення нових газових «війн», є суттєвий ризик зростання ціни на газ, зокрема з підвищенням ціни на центральноазійський газ. Якщо у зв'язку з цим казати про інфляцію, треба відверто це визнати, що, тут є винним не лише уряд Тимошенко, а й попередні уряди також. Але тоді навіщо маніпулювати громадською думкою? Минулого року БЮТ звинувачував уряд В. Януковича, що лише він винен в інфляції, зараз Партія регіонів звинувачує уряд Тимошенко. Але ж є зовнішні чинники інфляції, про які також треба пам'ятати!

Далі. Ніхто поки що не сказав, але є дуже суттєва проблема, яка значною мірою заважає урядові Тимошенко діяти результативно. Це проблема у відносинах і з Президентом, і з парламентом. Коли Президент і уряд діють разом – є результат. Вступ до СОТ – це позитивний результат? Так! Але це не лише досягнення уряду Тимошенко. Це – вагоме досягнення Президента і попередніх урядів також. Щодо ліквідації Тендерної палати – я вважаю, що дуже добре, що прислухалися до Тимошенко і є позитивний результат.

ГЛАДКИЙ В. О.:

Вибачте, але до чого уряд Ю.Тимошенко до скасування Тендерної палати?

ФЕСЕНКО В. В.:

Була критика Президента, і після цього Ю. Тимошенко виступила з ініціативою скасувати Тендерну палату. Всі чудово розуміють, що без її слова цього не було б зроблено. Хоча й головні лобісти Тендерної палати – у Блоці Юлії Тимошенко, ми це добре знаємо.

Але ж проблеми у відносинах є? Є! І те, що у уряду Тимошенко немає міцного парламентського «тилу» – це значно зменшує

ефективність діяльності цього уряду. У уряду В. Януковича міцний парламентський «тил» був. Але вони надто переоцінили цей «тил», за що й розраховалися достроковими парламентськими виборами.

Я хочу звернути увагу і на інше. Практично всі ми, прямо або ж опосередковано, сприймаємо уряд Тимошенко як «уряд короткочасного використання». Ще з перших днів цього уряду опозиція твердила, що цей уряд проіснує, можливо, лише до весни, а далі буде новий уряд. Такі очікування і зараз існують. До речі, прихильники такої тези є і в блоці Юлії Тимошенко, і я не виключаю, що є і в уряді. Не маю сумніву, що сама Ю. Тимошенко не є прихильницею такої тези, але вона дуже поширена, і в суспільстві таке уявлення існує. Яка проблема з цього витікає? Проблема, яка пов'язана з тим, як нам забезпечити довгострокову і державну політику. Зокрема, економічну. Колись у виступі присутній тут В. І. Дубровський висловився, що не важливо, яка політика – ліберальна чи популістська – переваги і мінуси є і в однієї, і в іншої. Але найбільш ефективна політика – послідовна. У нас зараз такої політики немає. Зокрема, і з точки зору проблеми інфляції.

Які можуть бути підстави для послідовної політики? На мій погляд, в нинішніх умовах лише два варіанти. Перший варіант – бодай відносний компроміс різних політичних сил всередині еліти відносно політики реформ і відносно національних інтересів. Я поки що не оцінював, можливий він, чи ні. Інший варіант – якщо таким модератором, провідником пошуку консенсусу, виступає Президент. В нинішніх умовах уряди змінюються майже щороку, Президент, слава Богу, так швидко у нас не змінюється. Тоді, навіть в умовах парламентсько-президентської системи, Президент мусить брати на себе ініціативу в забезпеченні системності і послідовності економічних реформ. Я просто іншого виходу не бачу: або перший, або другий варіанти.

І останнє: Країні потрібні реформи. Це з пов'язане з послідовністю державної політики, з проблемою інфляції, модернізації, економічної і політичної. Остаточний результат діяльності уряду Ю. Тимошенко залежатиме від того, чи вдасться: по-перше, виправити нинішню соціально-економічну ситуацію в країні – якщо ні, то тоді остаточний результат буде негативним; а по-друге, чи буде запущена цим урядом «нова хвиля» реформ.

Якщо не помиляюся, вчора М. Катеринчук представив проект Податкового кодексу. Яка зараз позиція уряду? Щось я не чую з боку БЮТ критики стосовно ПДВ. А як критикували, і навіть пропонували скасувати! Тут згадували про пенсійну реформу, я думаю, що для уря-

ду дуже важливо заявити, яким є його позиція стосовно «нової хвилі» реформ. Чи є у них план реформ, чи немає?

І останнє. Сто днів – це «медовий місяць». Так оцінюють політтехнологи перші сто днів діяльності уряду. Цей «медовий місяць» закінчується! І, щоб не сталося розчарувань або «розлучення» – з елітою, або ж з народом – треба будувати буденне життя. І політичне, і соціально-економічне. Треба думати не про політику, а про «родину», про життя. І тоді, я думаю, все буде гаразд.

БУРАКОВСЬКИЙ Ігор Валентинович
Директор Українського інституту економічних досліджень
і політичних консультацій

Свій виступ спробую побудувати з двох частин.

Перша частина - короткі риторичні запитання, які, як мені здається, треба собі задати. Питання перше: хто з політиків не опікується своїм рейтингом? Є такий політик? Немає. Тому давайте трохи спокійніше ставитися до рейтингів і оцінок. Друге питання: хто з урядів не збільшував соціальні виплати і не мотивував це відповідними цілями, в тому числі й збільшуючи інфляцію? Третє питання: хто з політиків готовий заради економічної логіки (а боротьба з інфляцією – це економічна логіка) пожертвувати своєю електоральною підтримкою і піти на так звані «непопулярні» заходи? Я на сьогоднішній день не знаю таких політиків і приєднуюсь до В. О. Литвицького: покажіть мені цю вулицю, я туди піду і потисну цій людині руку. Оцінюючи уряд, ми повинні мати на увазі, що є певні загалі речі, які є спільними для всіх політиків.

Мені здається, що за оцінкою того, що зміг і що не зміг зробити уряд, ми забуваємо про те, що є такі речі, які колись потрібно вирішувати: чи в перші сто днів, чи в наступні. Тому я хотів підняти декілька питань, які мене на сьогоднішній день хвилюють. Наприклад, чи зможе реально уряд, переглядаючи бюджет, обмежити відповідні витрати, враховуючи те, що нині в парламенті існує неміряна кількість законодавчих проєктів протилежного змісту, починаючи від перегляду прожиткового мінімуму, його структури, і, відповідно, вартості? Якщо ми переглядаємо бюджет, то навіщо ми це робимо?

Друге питання. Ми пам'ятаємо, що будь-які скорочення соціальних виплат наштовхуються на ще одну інституцію влади, яка в Україні називається Конституційний суд, який відновлює пільги. Якщо ми хочемо щось вирішувати, має бути консенсус еліт. Не мож-

на з одного боку гратися в ігри і вимагати підвищення життєвих стандартів, а з іншого - вимагати боротьби з інфляцією.

Третій момент, який надзвичайно важливий, це питання, пов'язані з багатьма міфами, які ми, на жаль, всі культивуємо. Наприклад, традиційним антиінфляційним заходом є вплив на ціни на так звані «соціально важливі» сорти хліба. Я не знаю, що таке «соціально важливі сорти хліба», але, очевидно, ми повинні говорити про те, що не треба «входити» туди з інтервенціями. Давайте краще створимо реєстр дійсно бідних людей і будемо їм сплачувати гривнями, а ціни встановлюватимуться залежно від попиту і пропозиції, від того, як діятиме, в тому числі, Антимонопольний комітет. Те ж стосується товарних інтервенцій. Всі бажають Уряду зробити товарні інтервенції. Тоді давайте говорити відверто про те, що вони не можуть бути інструментом згладжування цінових коливань. Товарні інтервенції можуть використовуватись як «інструмент останньої надії», якщо в нас виникають цінові перевантаження ринку. І давайте не забувати про те, що ми повинні мати відповідні товарні запаси. На сьогоднішній день Уряд не може робити товарні інтервенції, тому для того, щоб робити їх, потрібно робити товарні запаси на піку цін.

Є ще один момент, який, як мені здається, на сьогоднішній день надзвичайно важливий. На жаль, і в цьому я підтримую В. В. Фесенка, ми маємо феномен створення дихотомії влади. Ми маємо два центри прийняття економічних рішень, які були раніше, а потім «померли». Зараз вони відновлюються. Я маю на увазі Президента і Кабінет Міністрів України. Не буду зараз говорити про те, хто правий і хто винний. Проте в ситуації, в якій ми зараз знаходимось, існування двох конкурентних джерел економічних проєктів, як, наприклад, щодо іпотеки, двох конкурентних поглядів, скажімо, на приватизацію тощо, є абсолютно неприпустимим. Ця проблема пов'язана і з політичною реформою, і з так званими «особистісними» відносинами між двома основними політичними гравцями. Давайте про ці речі також говорити відверто.

Останнє, про що я хотів сказати. Дійсно, всі проблеми полягають в тому, що ми відкладаємо вирішення важливих, в тому числі інституційних, структурних речей, як правило, на потім. А їх потрібно вирішувати, і жоден уряд без певного політичного консенсусу еліт не зможе нічого зробити. Якщо ми не виведено питання інфляції за межі політичних дискусій стосовно того, хто кого збирається надурити, якщо не виведемо питання соціального захисту і його реформування, багато інших питань з політичних дискусій, на жаль, країна приречена на серйозне відставання. Залишатимуться високі темпи економічного зростання, інфляція, якщо не сьогодні, то пізніше,

вгамується, проте країна живе з неефективною економічною структурою. Ми повинні більше говорити про конкретні технічні речі, пам'ятаючи про те, що сьгоднішні умови і зміст реформ - це дуже маленькі, але взаємопов'язані між собою кроки, які треба розпочинати, треба робити, в тому числі, спираючись на плечі попередників.

Відтак моя остання теза полягає в тому, що жоден уряд, і в цьому сенсі уряд Тимошенко не є виключенням, не повинен відмовлятися від спадщини, яку він отримав від своїх попередників. Там є і свої проблеми, і позитивні моменти, які потрібно доводити до кінця. Наприклад, пенсійна реформа. Вже є відповідні закони, є бачення трьох підвалин цієї реформи, трьох рівнів і тут щось треба робити. Тому, я думаю, на сьгоднішній день ми повинні розглядати діяльність уряду в тому числі й через призму вирішення таких конкретних, «економіко-технічних» речей, і саме через таку дискусію ми, зможемо оцінювати і цей уряд, і наступні його сто днів більш конструктивно і об'єктивно.

Тамаш БЕРКІ

Радник Посольства Угорської республіки в Україні

Я хотел бы рассказать о том пути, который прошла моя страна. Он подобен пути, который Украина проходит сегодня или проходила несколько последних лет. В сентябре в Венгрии состоялась очень интересная конференция, на которой украинские ученые Академии наук, экономисты, исследователи вместе со своими венгерскими коллегами изучали два основных периода венгерской экономики. Это 1994-1995 годы и 2005-2006 годы. Оба эти периода исключительно напоминали ситуацию, которая существует в Украине.

Предвыборная борьба 1994 года привела к увеличению социальных выплат в огромном количестве и завершилась отрезвлением после выборов. Потому что страна оказалась примерно в такой же ситуации, как сегодня Украина: в преддверии ожидания большой инфляции, при огромном отрицательном сальдо внешней торговли. Очень ждал, что кто-либо в этом зале сегодня скажет об этом больше. Я считаю, что украинская экономика идет по очень опасному пути в этом направлении, ведь неоткуда взять противовес отрицательному балансу, а если к этому добавить увеличение стоимости газа на сто долларов (мы, кстати, платим значительно больше), это может привести к увеличению дефицита примерно на 5 млрд долларов.

В тот момент перед моей страной и перед новым правительством стояла задача вывести страну из этого глубокого пике, но, вместе с этим, «сжечь» себя как политическую силу, потому что электро-

рат подобных действий не прощает. В 1995 году тогдашний министр финансов Л. Бокрош прямо заявил о том, что казна пуста, выплачивать не из чего, «продать» будущее нельзя, поэтому социальные программы придется немного сворачивать ради того, чтобы мы смогли выйти на более высокий уровень. За три года венгерскую экономику более-менее сбалансировали, после чего, конечно, произошла смена правительства.

В течение последующих четырёх лет у власти пребывала другая политическая сила, которая делала ставку на увеличение внутреннего потребления. И пошли примерно такие же процессы, как происходили в Украине: внутреннее потребление увеличивалось очень большими темпами, росли социальные выплаты, но экономика не смогла выдержать. Это тоже привело к смене правительства. Приход нового правительства в 2002 году был связан с огромным количеством обещаний, данных во время предвыборной борьбы. К сожалению, их начали выполнять. Выполнение этих социальных обещаний привело к тому, что к середине периода нужно было менять премьер-министра, потому что правящая партия понимала, что политика, которая осуществлялась, не поможет ей выиграть выборы. Вместе с тем, в той политической ситуации премьера нельзя было менять, потому что стало ясно, что, если сейчас менять правила игры, это обязательно приведет к проигрышу на следующих выборах. Это смогли сделать только осенью 2006 года. Многие помнят огромный скандал, продолжающийся до сегодняшнего дня.

На тот период $\frac{2}{3}$ работающих в Венгрии были заявлены как получающие минимальную заработную плату. То есть, платили минимальные нагрузки. При этом нужно было финансировать больницы, школы и т. д. Премьер-министр заявил, что этого допускать нельзя. Необходимо увеличивать базу сбора платежей, потому что по-другому невозможно поднять экономику.

Я, давно работая в Украине, вижу, что Украина определенным образом повторяет ошибки моей страны. Я вижу, часть украинской элиты, повторяет ошибку моей страны. Вместо того, чтобы оппозиция и правящая коалиция работали вместе, идет очень острая постоянная предвыборная борьба, которая мешает тем экономическим процессам, которые необходимо, чтобы произошли. Сейчас Венгрия теряет экономическую эффективность, конкурентоспособность. При этом две недели назад был организован референдум с вопросом о том, следует ли платить три обязательных платежа: при посещении врача (примерно полтора евро), при обучении в вузах (символическую плату за обучение) и при нахождении в больнице (небольшую сумму за

каждый день пребывания). Референдум был одобрен Конституционным судом, и после того, как в референдуме приняли участие 46 % населения, из них 80 % проголосовали за то, чтобы эти платежи не платить. Сейчас политики стоят у разбитого корыта и думают, что же делать, потому что это нужно возмещать бюджетными деньгами.

Есть еще один момент, который хотелось бы упомянуть. Это приватизация и цель, с которой она осуществляется. Тогдашний премьер-министр Венгрии, когда задали ему вопрос о приватизации, сказал, что приватизацию можно делать плохо и можно делать очень плохо. Я согласен с ним, что приватизацию делать хорошо нельзя потому, что обязательно кто-то будет обижен. Но, если приватизация будет ставить целью пополнение бюджета, а это мы тоже прошли и это исключительно опасное явление, у нее могут быть очень серьезные последствия. Два момента успешной приватизации в Венгрии, которая все-таки была проделана, и которые могут быть сегодня рецептом в Украине. Это приватизация «Венгерского телекома» и Венгерской национальной нефтяной компании. Определенная часть акций была выделена для внутреннего рынка. За получением акций «Венгерского телекома» стояли очереди. Занимали очереди за несколько дней. С внутреннего рынка собрали огромное количество денег. Может сегодня стоит и Украине подумать о том, что деньги, которые создают определенное инфляционное давление, подобным образом можно было бы собрать.

ДУБРОВСЬКИЙ Володимир Ілліч
Старший економіст Центру соціально-економічних
досліджень (CASE Україна)

Традиція відзначати сто днів пішла з реформаторського уряду, тобто за сто днів, за правилами, треба було б оцінювати реформаторський уряд. За наших умов оцінювати можна те, як цей уряд себе проявив з точки зору його поведінки, з точки зору його цілей, з точки зору його методів, але не з точки зору реформаторства. У нас в Україні ніколи не було уряду реформаторів, тому що, на жаль, є вплив такої євроазійської традиції: якщо хтось щось робить стабільно, якщо є стабільність, то ця стабільність, я перепрошую, «бандитська». Іншої стабільності в наших умовах бути не може. Подивімось на Росію, на Білорусь, на Азербайджан, на інші країни СНД... Стабільності в такому сенсі, про який говорять позитивно, у нас не може бути тому, що в нас немає ще таких стабільних «правил гри», за якими стабільність в тому чи іншому сенсі є незалежно від того, хто сьогодні при владі.

З іншого боку, в нас немає такого духовного підґрунтя, яке є в країнах Східної Азії і дозволило стати їм виключенням зі світового правила. Адже там були уряди, що уособлювали диктаторські режими, але були такі позитивні, освічені диктатори.

Це не для нас. Якщо в нас не буде політичної конкуренції, буде тотальний пошук ренти. Така в нас альтернатива. Тобто, єдиний вид стабільності, до якого ми можемо згодом дійти і, я сподіваюсь, дійдемо, це стабільність правил гри. Це не так погано. Наприклад, Італія, яка багато в чому схожа на Україну, мала шалену політичну нестабільність. Уряди змінювались кожні кілька місяців, і на тлі цього вона мала «економічне диво», яке набагато перевищує досягнення Радянського Союзу за всі його роки існування. В Україні може статися приблизно те ж саме. Тобто те, що ми втратили політичну стабільність, і в нас весь час відбуваються якісь скандали, це не так погано. Погано буде, якщо ми втратимо макроекономічну стабільність.

Проте тут треба було б говорити про те, що на фоні цієї політичної нестабільності має бути якийсь суспільний консенсус щодо базових цілей. Одна з них – це макроекономічна стабільність, тобто ні та, ні інша сторона не має бути зацікавлена в макроекономічній дестабілізації. Так само, я гадаю, наближається консенсус щодо геостратегічних цілей, і вступ до Євросоюзу має бути предметом такого консенсусу. Що стосується урядів, то, звичайно, кожен з них має свою ціль, і їх навіть не можна порівнювати. Якщо попередній уряд мав на меті збагатити певну частину еліти, нинішній має на меті здобути політичний рейтинг для пані Тимошенко. Попередній уряд домігся своїх цілей і цей уряд більш-менш успішно домагається.

На жаль, консенсусу щодо макроекономічної стабільності у нас як такого немає. Чому? Тому що все знаходиться в процесі еволюції. Якщо брати інфляцію 90-х років, її основною причиною було те, що неузгоджені вимоги різних груп директорів, здебільшого, призводили до того, що всі вони втрачали. Кожен з них хотів дешевого кредиту для свого підприємства і його потім не повернути, але потім вони побачили, що їхні оборотні кошти знецінилися, вони схопилися за голову і закликали арбітра - Президента Кучму. Він це вгамував, але та інфляція була не настільки небезпечною, тому що директорів можна було поміняти, і їх поміняли на інших економічних гравців, які вже не так зацікавлені в інфляції, не такою мірою залежать від держави. Тому ми мали період відносної макроекономічної стабільності. Проте зараз почали працювати чинники, про які говорив Т. Беркі. Це популістська інфляція. Це те, що добре вивчено на прикладах і Латинської Америки, і європейських, і багатьох інших країн. Це на-

багато складніше, бо великі групи населення «поміняти» неможливо. Якщо після Помаранчевої революції вони вже здобули право голосу, якщо в нас немає такого єдиного арбітра і, дай Боже, не буде, ці групи так само починають вимагати для себе привілеїв, пільг, політики їх роздають і змагаються за те, хто більше надасть пільг і привілеїв. Зрештою, всі від цього втратять.

На фоні такої ситуації приходять популістські, але іншого рівня арбітри, диктатори, які вгамовують пристрасті на певний час, не змінюючи самого електорату. Проте популізм уже закладений в електораті, і якщо він не навчиться на своєму досвіді, що така політика призводить лише до того, що він отримує, знову ж-таки, бандитську стабільність на свою голову, тут мало що можна змінити. Що зараз відбувається? Зараз Юлія Володимирівна досить успішно просувається до своєї цілі стати Президентом і саме таким арбітром. Але вона не єдина. Так само і пан Янукович зі свого боку претендував на роль такого популістського арбітра. Так само і Президент Ющенко зробив таку заявку, досить несподівано, як на мене, з проектом Конституції, яка надає йому авторитарні повноваження. Це - просто спроби задоволення суспільної потреби. На жаль, перші сто днів уряду дуже добре проявили, що саме в цьому напрямку у нас зараз просувається розвиток. Це дуже поганий напрям. Ми вже неодноразово мали приклади, коли хтось в нашій політиці хотів стати одноосібною вагомою силою, а всі інші об'єднувалися, аби цього не допустити. Я сподіваюсь, що такої монополізації у нас все ж не відбудеться, і ми пройдемо цей період хоча б так, як його пройшла Угорщина.

ЮРЧИШИН Василь Володимирович
Директор економічних програм Українського центру
економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова

Рік тому в цій же залі, так само як Ігор Валентинович сьогодні, я теж задавав риторичне питання: кому потрібні дійсно якісні зміни? Дуже вдячний пану Т. Беркі, який по-іншому це питання поставив. Хто готовий «спалити» себе? Справа в тому, що ми зараз стикаємося з ситуацією, коли ескалация популізму посилюватиметься і продовжуватиметься. І вона, на жаль, продовжуватиметься з повним запереченням того, що зветься спадковістю. Ми говоримо про інфляцію, проте вона почалася не сьогодні. Ми говоримо про заборгованість з відшкодування ПДВ... До речі, потрібно згадати про те, що за рівнем адміністрування податків у міжнародному рейтингу Україна два роки поспіль займає передостаннє місце. Все це можна

продовжувати. І біда, і проблема полягають в тому, що замість того, аби вирішувати нагальні проблеми, про які говорили, весь час кожен новий уряд починає з того, щоб, з одного боку, вибілювати себе і критикувати попередників, а, з іншого боку, займатися лише короткостроковими, «пожежними» заходами.

Тому хочу звернути увагу на те, що, якщо нам, тобто нашому уряду, не вдасться розв'язати питання розвитку і стимуляції малого і середнього бізнесу через дерегуляцію, яка почалась в 2005 році і так само успішно завершилась, чи, можливо, через новий Податковий Кодекс, де будуть зафіксовані нові правила гри, зрозумілі для всіх, то наші розмови будуть так само продовжуватись, ми знаходитимемо спільні точки зору, а далі цього мова не йтиме. І ми залишатимемося на тому, що, в кращому випадку, кожен новий уряд намагатиметься збільшити свою ренту.

ЛИТВИЦЬКИЙ В. О:

Я не знаю, что это такое - социальный популизм, но чувствую, что это что-то не очень хорошее. Но я хотел бы, и, думаю, вы меня в этом поддержите, не путать это с консьюмерофобией, боязнью потребления, чтобы не «выплеснуть» с грязной водой ребёнка. Поддержка потребления началась активно примерно в 2003 году. Даже тогда, когда производительность труда и зарплата не шли «плечом к плечу», а, наоборот, производительность «опускала голову», зарплата «поднимала» и начинался «инфляционный танец», потребление мы рассматривали как мощный двигатель экономического роста.

Я чувствую, что истина где-то посредине и нужно, чтобы мы не перебрали в нашем желании слишком сжать потребление. То есть, я соглашаюсь с И. М. Акимовой, что, если обещаешь, нужно выполнять. Наверное, в этом - социальный популизм. Но, вообще-то, мы пока люди не «перекормленные», перепотребления пока нет, есть перегрев потребительского рынка, кредитования, но я бы не сказал, что экономика испытывает избыточное давление с этой стороны. Потому что все страны мира на потребление «молятся». Согласен с тем, что это нужно делать не ценой большой инфляции, это правильное предостережение, но я хотел бы, чтобы Вас не поняли так, что Вы против того, чтобы потребление, которое составляет примерно 80 % ВВП, да и не только нашей страны, и не только России, оставалось объектом не фобии, не опасения, а аккуратной политики, которая учитывает, что потребление можно стреножить антиинфляционным налогом, «обрезать», руководствуясь благими намерениями.

АКИМОВА І. М.:

Никакими фобіями я, во всяком случае, не страдаю. Я не против роста потребления, но потребление должно расти в соответствии с темпами роста ВВП. Когда же мы говорим о потреблении, давайте смотреть на структуру. Это рост трансфертов - либо рост заработной платы? Это принципиальный вопрос.

ЛИСИЦЬКИЙ Віктор Іванович
Незалежний експерт

Бажаю успіху цьому Уряду, тому що працюю в великій комерційній структурі, і громадська моя активність також пов'язана з великим бізнесом, а великий бізнес не може не бажати успіху будь-якому уряду. Тому що успіх уряду - це для всієї держави успіх.

Що мене неприємно дивує? По-перше, сама по собі дата смішна. За сто днів щось зробити важко. Але уряд цій даті надає таке надзвичайно важливе значення. Про що може йти мова за сто днів? І робиться звітування уряду в «антиєвропейському» стилі. Вранці - відкрите засідання, запрошуються всі депутати, 450 осіб. Це - не засідання уряду, принаймні в тому розумінні, яке є в демократичних країнах. Тому що в демократичних країнах засідання уряду проводяться закрито. І ця закритість створює умови для того, аби члени уряду поводити себе абсолютно щиро. Щоб обмін думками відбувався без будь-яких побоювань, щоб це був обмін думками товаришів. В такий спосіб формується команда однодумців. А, якщо робляться такі відкриті засідання, це, можу сказати, дуже «витончений» спосіб придушення іншомислення в своїх людях. В мене взагалі таке враження, що Юлія Володимирівна в Європу не збирається.

І такий «міні-майдан» відбувається не вперше. Скільки було тих відкритих засідань? У В. Ющенко взагалі практично не були, у Ю. Сханурова трохи були. У А. Кінаха були, але не дуже, у В. Януковича були. Але тут взагалі «вибух»: як не засідання Кабміну, так піар-акція. Це взагалі не європейський спосіб роботи, він розхитує суспільство.

І все ж таки, про найголовніше і найболючіше, на мій погляд. В «Українському прориві...» написано багато гарних гасел щодо розвитку конкурентоспроможності в різних словосполученнях, через різні підходи, інноваційну діяльність тощо. Насправді, за ці три місяці нічого не зроблено. І Мінекономіки, і Мінпромполітики, і Держкомпідприємництва, фахівці цих структур і їхні керівники займаються цими питаннями. Я особисто вже декілька разів зустрічався

з кожним із них, вони практично постійно працюють над документами. Їх можна побачити на столах бюрократів, там написані розумні речі. Але кожний міністр реалізує свої ключові повноваження через Кабінет Міністрів. По іншому не може бути. Сам по собі голос міністра в цих питаннях нічого не значить. А до Кабміна всі ці питання ніяк не дійдуть. То газова труба, то мера знімають, то «кадротрус» шалений, а до цих питань не дійдуть.

Є всі гасла про те, що будуть працювати з підприємницьким середовищем, що підприємці – це головна рушійна сила соціально-економічних перетворень. Чому ж це не виконується? Підприємці і Кабінет міністрів не співпрацюють. Співпрацюють тільки окремі його члени. Проте одна асоціація роботодавців має чомусь привілеї. Це – Європейська бізнес-асоціація. В одному із доручень, яке я читав на власні очі, підписаним В. Турчиновим, Європейська бізнес-асоціація згадується 11 разів. Між тим, ніколи не згадали, припустимо, хоч одну з асоціацій гірничо-видобувного комплексу, асоціацію харчовиків, сільськогосподарську. Мені здається, що таким чином створюється «зелена галявина» для появи тут «макдоналдсів». На превеликий жаль, жодна з транснаціональних корпорацій, хіба що за рідкісним винятком, сюди поки що не прийшла з високими технологіями. Ми туди йдемо зі своїми мізками, а сюди поки що не дуже йдуть. Тут «макдоналдси». Все це потрібно, але як же тоді найбільш інтелектуальна частина нації буде себе реалізовувати? Що буде тоді з українцями через 30-40 років?

ГЛАДКИЙ Валерій Олександрович
Виконувач обов'язків генерального директора
Аналітичного центру «Бюро економічних і соціальних
технологій» (БЕСТ)

В продолжение идеи, которую высказала И. М. Акимова о том, что правительство Ю. Тимошенко подменяет правильные лозунги сомнительными способами реализации, следует обратить внимание на следующий важный момент. За первые 100 дней, прикрываясь популистскими лозунгами, заботой об избирателе и выполнением предвыборных обещаний, правительство сделало несколько шагов, которые можно рассматривать как «реинкарнацию» в некоторых сферах командно-административной экономики. Назову некоторые из них.

Первое. Нет никаких договоренностей в газовой сфере. После того, как стороны договорились о принципиальных условиях и «Газпром» поставил свои подписи, правительство внесло правки. Реакция

«Газпрома» на это неизвестна. Поэтому можно говорить о том, что на сегодняшний день, на данную секунду договоренностей нет. Какая будет реакция, я не знаю. Возможно, мы вернемся в исходную точку. Вопрос в другом. Что хотело правительство Ю. Тимошенко? Убрать посредника? Отличная идея. И что после этого сделать? «Сесть» на трубу, иметь прямой доступ к Туркменистану, качать оттуда газ для потребностей Украины с возможностью реэкспорта его в Европу? Это ситуация 2003-2004 годов, то есть субсидирование экономики Украины за счет реэкспорта и получение прибыли за счет разницы цен.

Следующий шаг – восстановление командно-административных методов регулирования в борьбе с инфляцией. Антиинфляционная программа не принята. В ноябре 2007 года правительство В. Януковича «как слон в посудной лавке» хотело подойти, но не реализовало систему мониторинга за ценами на региональном уровне. Правительство Ю. Тимошенко замкнуло этот цикл, и все готово к тому, чтобы на местном уровне контролировать и регулировать цены. Для этого создана законодательная база и готовы проекты постановлений Кабинета по регулированию надбавки в сети розничной торговли и регулированию нормы прибыли производителей социально значимых товаров. Под название «социально значимые товары» может попасть все, что угодно - колбаса, сыр, масло, хлеб, вся продовольственная часть потребительской корзины - и это настораживает. С такими намерениями нельзя говорить о том, что это правительство сделало какие-то шаги в сторону европейской интеграции, в сторону реформ. Оно практически ничего не делало, а прикрывалось благими намерениями, пользуясь тем, что у него нет должной поддержки со стороны Парламента, оно действует, как ему заблагорассудится в непрозрачном режиме и реализует свои планы.

МАКАРЕНКО Ігор Петрович
Директор Інституту еволюційної економіки

Я хочу остановиться на трех моментах. Во-первых, это проблема структуры экономики. Сколько бы мы ни говорили о монетарных, финансовых факторах, в конечном итоге корни инфляции уходят в структуру экономики, где, что тревожит, на сегодняшний день не начались инновационные процессы. А ведь все для этого есть. Есть и законодательная база, есть структуры, есть финансы. Этот момент, мне кажется, чрезвычайно опасен тем, что, если структура экономики не сбалансируется, мы можем иметь серьезные проблемы с кризисом, уже в ближайшей перспективе.

Второй момент, на котором я хотел бы сконцентрировать внимание, это бурный рост корпоративного долга, который произошел в течение 2007 года. Суммарный долг, уже перешел все критические черты, то есть пропорции, которые не должны были нарушаться. Это очень опасный в экономическом плане фактор. Потому что пока конъюнктура более или менее достаточна, но если, не, дай Бог, она ухудшится (а сейчас, в общем, экономика зашевелилась, и конъюнктура может упасть), тогда корпоративному сектору придется расплачиваться за эти долги.

Третье - производный вопрос от валютной политики - отрицательное сальдо по текущему счету. Это очень важно.

На мой взгляд, это три ключевых вопроса, которые на сегодняшний день представляют угрозу экономической безопасности номер один. Не считая инфляции. Инфляция - производная от них.

КОНДРЮК Сергій Михайлович
Керівник Управління Федерації професійних
спілок України

Сегодня очень много говорилось о том, что «проедание» очень опасно для экономики. Я же призываю подумать и оценить, какова экономическая роль недоедания в этой стране. Это – и сокращение численности людей и продолжительности жизни, и трудовая эмиграция, и, в конечном счете, дефицит трудового потенциала, как количественный, так и качественный.

РУБАН Ю. Г.:

Ніхто з економістів не відкидав тезу про споживання і формування внутрішнього ринку. Думаю, є повне розуміння того, що збалансоване споживання – украй важливий фактор. Економіка для того й потрібна, щоб надавати ресурси для соціальних програм. Питання лишень в тому, аби не виснажити її при цьому.

Дякую за ваш час, кожен з виступів був надзвичайно цікавий і кожен мав свої аспекти. Це говорить про те, що тема – всеосяжна: від питань публічної складової діяльності уряду до суто економічних аспектів його діяльності.

ЗМІСТ

Вступ	3
1. Економіка України на початку 2008 року: успіхи та проблеми	4
2. Програма «Український прорив...» і практичні дії уряду	11
а) Соціальна сфера	14
б) Антиінфляційна політика	16
в) Угоди щодо газопостачання	18
г) Інші напрями економічної політики	20
3. Еволюція очікувань, оцінок і прогнозів.....	23
4. Основні пріоритети соціально-економічної політики уряду в 2008 році: рекомендації	27
а) Пріоритети урядової політики на найближчу та середньострокову перспективи	27
б) Антиінфляційна політика	33
в) Перспективи перегляду бюджету-2008	37
г) Реалізація потенціалу членства України у СОТ	39
Додаток 1. Основні пріоритети діяльності міністерств і відомств в соціально-економічній сфері на 2008 рік.....	41
Додаток 2. Основні чинники впливу та ризику економічної динаміки, виокремлені учасниками Консенсус-прогнозу Міністерства економіки України у I кварталі 2008 року	44
Додаток 3. Матеріали засідання «круглого столу» «Сто днів українського уряду: успіхи, проблеми, перспективи»	47
РУБАН Ю. Г.....	52
ЖАЛІЛО Я.А.....	53
ШУМИЛО І.А.....	58
ЛИТВИЦЬКИЙ В.О.....	60
ЗРІБНЯК А.Л.....	65
КАРАСЬОВ В.Ю.....	68
АКІМОВА І.М.....	70
ФЕСЕНКО В.В.....	74
ГЛАДКИЙ В. О.....	76

ФЕСЕНКО В. В.	76
БУРАКОВСЬКИЙ І.В.	78
БЕРКІ Т.	80
ДУБРОВСЬКИЙ В.І.	82
ЮРЧИШИН В.В.	84
ЛИТВИЦЬКИЙ В. О.	85
АКІМОВА І. М.	86
ЛИСИЦЬКИЙ В.І.	86
ГЛАДКИЙ В.О.	87
МАКАРЕНКО І.П.	88
КОНДРІЮК С.М.	89
РУБАН Ю. Г.	89

Наукове видання

**СТО ДНІВ УКРАЇНСЬКОГО УРЯДУ: УСПІХИ,
ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

Літературне та технічне редагування *Т. П. Слатьєн*
Комп'ютерна верстка *О. Ю. Левицький*

Оригінал-макет підготовлено
в Національному інституті стратегічних досліджень:
01030, Київ-30, вул. Пирогова, 7-а

Підп. до друку 10.04.08. Формат 84x108\16. Папір офс. № 1.
Офс. друк. Гарн. «Таймс NR». Обл. – вид. арк. _____. Наклад 300 пр.
Зам. №